DE

MEDICAMEN-TORUM MODO OPE-RANDI IN CORPORE VIVO,

SPECIMEN SECUNDUM,

QUAM

PROPITIO NUMINE DIVINO
ET
GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,

PRÆSIDE

N. D. MICHAELE ALBERTI,
TENTISS. REGIS BORUSSIÆ CONSILIAR. AULICO, MEDI-
NÆ ET PHILOS. NATVR. PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO, ACA-
DEM. CÆSAR. NAT. CURIOS. COLLEGA,
FACULTATIS MEDICÆ DECANO SPECTATISSIMO,
RONO, PRÆCEPTORE AC PROMOTORE SUO
CUM HONORIS CULTU PROSEQUENDO,

PRO GRADU DOCTORIS

misque in arte Medica Honoribus, Inſignibus ac Privilegiis
rite ac decenter obtinendis,

Horis ante- & pomeridianis. d. Mart. MDCCXX.

Publicæ ventilationi ſubmittet

NTONIUS TUCHSCHERER,
MAGDEBURGENSIS.

HALAE MAGDEBURGICAE,
Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

PROOEMIUM.

QUando inanis quædam opera communi aliquo proverbio indicatur, tunc *actum agere* vel *nugas agere* vulgo declaratur, quaſi labor quidam vel per ſe ſterilis & vilis, vel jam alibi perluſtratus & pertractatus denuo revolvatur & præter neceſſitatem atque utilitatem recoquatur, cum in negotio ignobilioris ſortis interdum vel levis explicatio & illuſtratio ſatisfaciat, ut animus atque ſtudia ad res magis arduas, neceſſarias atque utiles applicari posſint: neque quidem veritati repugnat illud *Pindari* effatum quod ad *honeſtam cauſam tria verba ſufficiant Od. VII.* aut uti *Symmachus* dixit *Lib. VII. Ep. 16. Non ibo longius: quia brevis eſt aſſertio veritatis*; tamen ea propter diſerta & ſufficiens alicujus conſiderationis deductio minime reprobanda eſt; unde recte *Plato in Politico* elocutus eſt: *decet eum qui longiores ſermones vituperat circuitusque diſputationum hujusmodi non admittit, haud ita*

leviter temereque damnare prolixitatem, ſed oſtendere prius diſputatione breviori & promptiores ad differendum & ad inveniendum ſagaciores nos, ſi ſequamur, reddi: Et quæ non unquam inclaruerunt medicorum prolixa ſtudia, ab omni ferme tempore operoſa & quidem circa medicamentorum ſuppellectilem, facultatem & modum operandi occupata; ut paſſim à priſcis ad noſtra tempora hæc indagatio innotuerit; hinc à Galeni imprimis ævis, ubi facultates remediorum ſimplicium paulo curatiori ſtudio explorari & commendari ceperunt, in noſtras usque periodos, utplurimum tum ſparſim, tum ex inſtituto ſingulari opera hæc disquiſitio agitata & tractata fuit, ſicuti *Williſius* in tractatu ſuo *de medicamentorum operationibus in humano corpore* idem negotium pro ſcopo ſuo habuit & obſervavit: & *Wedelius* in *amœnitatibus materiæ medicæ* paſſim proſecutus eſt: quis itaque non facile confiteatur, quod in hac animadverſione non modo medicum, ſed & phyſicum ſtudium officioſum æque ac operoſum fuerit, ut is *facem ſoli addere* videatur, qui ultro in eodem negotio operari manumque admouere geſtiat: Haud quidem res infimæ ſortis ac utilitatis eſt, quando artifex neceſſariam inſtrumentorum ſuorum, per quæ operatur, cognitionem aſſequitur & proſequitur: quodſi vero ipſe magis circa illorum notitiam, quam utilem applicationem occupatus fuerit, quidni hæc theoretica cognitio plus otioſa quam fructuoſa fuerit: & in eo perquam diſcrepat phyſica & medica remediorum disquiſitio atque commendatio: illa verſatur circa corticem, hæc nucleum proſequitur: illa delectatur de corpuſculis, figuris, porulis, extenſionibus,

bus, hamulis, ramulis, numeris, capſulis, obſcuris viribus, per tavtologiam, pleonaſmum & hyperbolem motricibus dictis, & quot non aliis phantaſiam afficientibus & concernentibus qualitatibus: hæc potius ſcrutatur ſalutares remediorum uſus, cauſis morbificis & ſubjectis ægrotantibus reſpondentes: illa diſſerit de remediorum elementis & relationibus ad corpus, quatenus eſt nuda materia: hæc vero inquirit & inculcat remediorum relationem ad corpus vivum, quod a corpore nude mixto abſolute differt & diſtat: illa ſpecioſe, argutè & curioſe de remediis diſſerit & animum utplurimum cum nudis & ſatis ſæpe craſſis allegoriis detinet; hæc ſepoſita tali diffuſa & ominoſa ponderatione, mox ad ſimplices & adæquatas animadverſiones contendit, ut eo ipſo eximium diſcrimen ſit inter indagationem remediorum phyſicam, botanicam, chymicam, mechanicam, metaphyſicam, characteriſticam, hieroglyphicam &c. & inter vere medicam, utilem, expertam, probatam, approbatam & vitæ atque ſanitati congruam illorum commendationem: aliàs quidem nullus ſane remediorum defectus, quin rectius copioſus illorum apparatus adeſt: neque etiam theoriæ de medicamentis deſunt; & ſicut olim *Hadrianus* Imperator ſepulchrali marmori hanc epigraphen incidi fecit: *multitudo medicorum perdidit Cæſarem:* ita licebit dicere: multitudo remediorum & ſpeculationum perdidit medicinam; enim vero quo magis de externo ſtatu atque ornatu remediorum ſolliciti ſumus, quo magis in materiales illorum qualitates ſcrutamur, quo magis eorum comparationes cum aliis materiis ſectamur,

ctamur & præcipui reſpectus obliviſcimur, nimirum quomodo remedia ſeſe ad motus vitales habeant, aut quomodo cum ſenſibilitate hominum conveniant &c. eo majoribus difficultatibus, æquivocationibus & incertitudinibus Medicina ſubmittitur. Sed quo denique hæ noſtræ animadverſiones tendant? facile in illam cenſuram incidere poſſimus, quaſi contra nos ipſos pugnemus, loquamur & conatus noſtros reprehendamus: nupera enim occaſione de Medicamentorum modo operandi in corpore vivo actum fuit, circa quam eandem conſiderationem præſens noſter labor adhuc occupatus eſt, quoniam hæc tractatio non peracta fuit: quis vero non facile agnoſcat, quomodo hæc indagatio & explicatio modi operandi, ita directè & poſitivè ad ipſius medicæ artis exercitationem haud pertineat, ſed quod magis ad inſtrumentorum, quibus medica ars utitur, disquiſitionem pertineat, qua notitia tamen artifex etiam ſine ſingulari damno carere poſſet: ſed quantum quidem reminiſcimur, in primo hujus Thematis ſpecimine indicatum fuit quomodo hæc conſideratio modo inutiliter & ſteriliter tractetur & inſtituatur, & quomodo viciſſim judicioſe & fructuoſe perpendatur atque agitetur: quod ſi itaque in aliqua animadverſione qualescunque utilitates emicent, vix à ſcopo ſuo aberrabunt, qui illius obſervationis pertractationi intenti ſunt: quo loco in mentem noſtram incidit effatum *Platonis in Evthydemo: plus eſt puto*, dicit, *cum quis re quapiam abutitur, quam cum omnino non attingit: illud ſiquidem malum eſt; hoc nec bonum, nec malum:* quamvis quidem id potius approbaverimus, quando conſideratio quædam plane non attingitur, ac ſi in abuſum

tra-

trahatur; tamen vix rejiciendus erit labor, qui in viliori etiam obſervatione contentos utiles & ad promovendam veritatem medicam idoneos & neceſſarios reſpectus commendat & producit: ita contingit aliquando, ut res, quæ minoris exiſtimationis eſſe videntur, ſub congrua applicatione ſufficientem utilitatem inferant, quare recte *Tullius Lib. V. de Finibus* dixit: *omnium rerum principia parva ſunt, ſed ſuis progreſſibus uſu augentur:* hinc minores conſiderationes majoribus manus præbent & in noſtro foro aliquo modo veritatem medicam adjuvant: ob id etiam ſemel ceptum laborem non indignum judicavimus, quo continuetur & per plures disquiſitiones & explicationes veritatis medicæ accrementa promoveantur: quin rectius reprehenſione aliqua illi conatus digni cenſendi eſſent, qui quando ſemel alicui negotio manus applicuerunt, in ipſo opere manus retrahunt & imperfectum opus relinquunt: placuit eapropter, cum noſtrum officium ſit Inaugurali diſſertatione thema quoddam, medico uſui accommodatum, elaborare, doctrinam de MEDICAMENTORUM MODO OPERANDI IN CORPORE VIVO *Specimine ſecundo* continuare, & hanc animadverſionem ad uſus vere medicos dirigere: adſit nobis in hoc conamine divina benedictio, quo propoſitum noſtrum exoptatum ſalutarem ſcopum asſequatur.

§ I.

§. I.

EXploratio *virium* medicamentorum ab omni quidem ævo ſatis ſollicitè quidem inſtituta & continuata, ſed multis etiam *difficultatibus* & *ambiguitatibus* unquam obnoxia fuit; quare remedium quoddam *laudatur* ab his, *culpatur* ab illis, & ſicut juxta *Senecæ* effatum in *Epiſt. 116.* *nullum vitium eſt ſine patrocinio*, ita ſecundum *Montanum in Libello de gradibus & facultatibus medicamentorum, nullum virus eſt, quod non panegyrico gaudeat*: ſi vero in ejusmodi rebus, quæ in *ſenſus* incidunt, ut ſunt medicamentorum *diverſi effectus*, tantæ *incertitudines* atque tergiverſationes occurſant, quid mirum eſt, ſi in aliis reſpectibus, *externos* ſenſus non offendentibus, adhuc *majores* difficultates, dubitationes & *hæſitationes* occurrunt: hujus *poſterioris* ſenſus ſunt *operationes medicamentorum internæ*, quæ ita *manifeſtæ* neutiquam ſunt, ut propterea facile *objurgatio* illa in medicinam transferri poſſit, quod tantum *conjecturalis* exiſtat: neque quidem audienda & attendenda erit illa *obtrectatio* quaſi eapropter de *modo operandi* medicamentorum medicus *nihil certi*, *verique* aſſequi poſſit, quoniam de illorum *efficacia* nullam *manifeſtam* & viſibilem evictionem habet, aut quaſi hæc *operatio* in ſenſus *externos* haud incidat: illud interim pro *fundamentali* hujus diſquiſitionis illuſtratione inſervit, quod medicamenta operentur *in corpus*, & quidem ſub *aliis phænomenis* in corpus *vivum* & ſub quibusdam *aliis* viciſſim in *mortuum*: deinde quod medicamentorum nudè *phyſica* operatio *ut plurimum* magis *noxia*, quam proficua fuerit, v. g. ſi ſalia *deterſiva* modo in ventriculo *manerent*, neque ulterius *promoverentur*, plus illum *offenderent*,

vil.

villoſam illius tunicam *colliquarent*, *nerveam* ventriculi tunicam magis *vellicarent* & majores moleſtias parerent: quod vero talia *intimius* transferantur, neque per vomitum *rejiciantur*, id non *phyſicæ* alicui efficaciæ, ſed *altiori directorio* accenſendum eſt: porro ad *fundamentalem* hanc animadverſionem ſpectat, quod *corpus læſum ſe ipſum* reſtituere & *curare* non poſſit, ſicut in *tota* rerum natura nullum *compar* exemplum occurrit, quod ulla *materia corrupta* & alterata, *ſe ipſam emendare* poſſit: ubi ridiculum eſſet conamem & *refugium*, quaſi hanc *poteſtatem*, *ſe ipſum* curandi & corrigendi, Deus *ſoli corpori* humano conceſſerit; quod aſſertum minimè *ab effectu* demonſtrari poteſt, cum *effectus* quidem *ſpontaneæ* curationis *verus* ſit, an vero hic effectus *à falſis* illis principiis pendeat, nondum *rationabiliter* demonſtratum conſtat: propterea neque corpus neque materiale inſtrumentum *læſionem* ſuam reparat, ſed *rationalis* hujus *inſtrumenti applicatio* plurimum contribuit ad *ſalutarem* effectum: inde vero perpetua eluceſcit *differentia* inter efficaciam inſtrumenti *materialem*, inter juſtam inſtrumenti *applicationem* & inter effectus *phyſici*, ab *inſtrumento* pendentis, receptionem & *æſtimationem*: neque quidem vel ulla oblata remedia *ſalutarem* aliquem effectum promitterent, ni cum *vitalibus* motibus, qui non è *corporis*, ſed *naturæ* energia fluunt, dirigerentur; hinc ad operationum *medicamentoſarum* notitiam maximè contribuit cognitio *motuum vitalium* & ipſius œconomiæ *vitæ* atque *ſanitatis*: omnium maximè tamen ad *ſalutarem* remediorum effectum contribuit *interna ſenſatio*, quæ iterum minime cum *corporeis* qualitatibus confundenda, ſed per multiplices demonſtrationes *naturæ* capacitati & operationi competit; qua *ſenſatione* mediante, oblatorum remediorum *phyſicæ* efficaciæ *percipiuntur* & ſubinde aliæ *convenientes* & ſalubritati acquirendæ inſervientes commotiones *ſubordinantur*: hæc uti prin-

cipalia ſunt fundamenta ad *medicamentorum operationem* cognoſcendam neceſſaria, ita plura ſuppeditari poſſent, ni hæc hoc ordine ſufficere videantur.

§. II.

Minime tamen competit *medicamentis* certas *vires* & qualitates *ultra modulum* ſuum imputare; neque vero propterea aſſerimus, quaſi remedia *plane otioſa* ſint, licet in multiplici caſu ejusmodi *effectus*, qui alias remediorum *uſum conſequuntur*, ſua *ſponte* occurrant, adeo ut ſub *naturæ* poteſtate ſit, *evacuationes* & *alterationes* adminiſtrare, & *illas* quidem vel *augere* vel *minuere*, *has* vero tum in *materias*, tum in *motus* transferre & exercere: quamvis quidem *ſua ſponte* tales *operationes* aliquando *natura* exerceat, tamen nonnunquam etiam illa *admonitione* quadam indiget, aut *levamine* quodam opus habet, quo *ſalutares* & neceſſarii effectus *citius* & *certius* impetrentur; quæ ipſa conſideratio in *moralibus* negotiis ſuum fundamentum habet, ubi interdum certæ *cauſæ* & *occaſiones* conquirendæ & offerendæ ſunt, quæ *neceſſarias* operationes *excitant*, quamvis *illas* interdum anima *ſponte* adminiſtret: eſt itaque *remediorum* effectus *mere phyſicus*, cum per *ſalina*, *ſulphurea* & *terrea* ſua principia vel in *fluidas*, vel in *ſolidas* partes operentur: ſed certe *hic effectus* nondum *medicus* eſſet, niſi à *natura concurrente* & ſuperveniente demum *rite diſponeretur*: quodſi enim *medicum* effectum curatius pervolvamus, tunc ille non alius eſt, quam qui diverſis cauſis *lædentibus ſubjugandis* & *expugnandis* competit & legitimè *convenit*: jam vero ſi *remedium* quoddam *adhuc potentius* corpus ſtimularet, vellicaret, pungeret, roderet, *afficeret* &c. tunc *propterea* non ſuperveniet *evacuatio*, niſi in corpore *ſenſatio* adeſſet: *ſentire* vero, non eſt proprietas *materiæ*, quia conſiſtit in *reflexiva perceptione* & conjuncta *æſtimatione grati* aut *adverſi*: ſterilis proinde omnino eſt aſſertio in *ſubſidium* hujus conſiderationis *ſpiritus*

ac-

accuſare, iisdemque facultatem *ſentiendi* & gratum ab ingrato *diſcernendi* affingere; quemadmodum talis proprietas *mentalis* & *moralis* in nullius *materiæ* poteſtatem cadit; unde certe *fabuloſa* & *comica* eſſet illa ætiologia *vomitus* per *artem* provocati, quando dicitur, quod remedia *emetica nervoſum* plexum ſtomachi *rodant*, inde contingere, ut è *cerebro ſpiritus* accurrant advolentque, velut araneus ad muſcam, in tela ſua irretitam & captam, hinc hoſce ſpiritus ob *adverſam* & moleſtam *roſionem* ventriculum *invertere* & denique emeticum ingeſtum ſimul *exturbare*: quis vero ita vanus & credulus fuerit, quo ejusmodi commentis & ridiculis narratiunculis aſſenſum præbeat: exinde illud tantum brevibus colligimus, quod neque *corpus*, neque *remedium* ad *evacuationem* celebrandam *per ſe* ſatisfaciat, ſed quod *ſecundum* remedii oblati *efficaciam phyſicam natura motus* ſuos applicet, diſponat & *dirigat*, quare in tali ſtatu neque *remedium* neque *natura* in *otio* ſunt; *illud* efficit, *quantum* poteſt, *citra* reſpectum ad *ſalubritatem*; *hæc* vero operatur, quantum pro corporis *conſervatione* & ſalvatione debet atque *convenit*.

§. III.

Sed ne diutius in *generaliori* introductione ſubſiſtamus, nunc in præſenti tractatione in eo termino atque ſtadio progredi lubet, in quo *nupera* occaſione *prius ſpecimen* ſubſtitiſſe recordamur; *cepta* fuit hæc disquiſitio in remediorum *evacuantium* explicatione; unde actum fuit de eo, quomodo *Emetica*, *Catharctica*, *Diaphoretica*, *Diuretica*, *Hæmorrhagias* promoventia, *uterum* purgantia, operentur: nunc *aliorum Evacuantium* mentio injicienda erit è quibus in ordine EXPECTORANTIA occurrunt, quorum *uſus* quidem *perquam familiaris* eſt, ſi vero illorum *modus operandi* recte innotuerit, tunc variæ circumſtantiæ *providum* illorum uſum illuſtrabunt: vulgo quidem *Expectorantia* illa dicuntur, quæ excretionem *muci*

mobilioris è *pectore* adjuvant: quo loco hos *neceſſarios* reſpectus inculcare debemus, *primo* quod hanc ſpeciem excretionis in *omni* ferme *ætate* natura *ſua ſponte* perficiat, ut nullo *artificioſo* concurſu opus ſit: unde in *illo caſu artificialis* expectorationis promotio locum invenit, quando *ſpontanea* hæc evacuatio *deficit*: *ſecundo* quod magnus paſſim *error* committatur circa Expectorationis *adminiſtrationem*, ubi remedia hujus prædicati adeo *incaute* & *immoderate* aliquando ordinantur, ut magis materiæ intra pectus *convehantur*, quæ *ſua ſponte* eo haud perveniſſent; *tertio* quod aliquando ſecundum *trivialem* medendi methodum Expectorantia in *tali caſu* ordinentur, ubi e pectore *nihil* evacuari debet, ſed ubi demum *præter utilitatem* & *neceſſitatem* hæc excretio urgetur: *quarto* quod ſub hac *inſolita* evacuatione, *præter neceſſitatem* inducta & *ſeducta*, aliæ magis *ordinariæ muci* excretiones *imminuantur*, unde in *Hiſtoria practica* ſatis notum eſt, quomodo ſub continuata *largiori Expectoratione* non modo excretio muci è *naribus* imminuatur, ſed & ipſe *alvus* exſiccetur: *quinto*, quod expectoratio minime *ordinariis* excretionibus accenſenda ſit, quoniam in *perfecto* & legitimo ſanitatis ſtatu, nulla talis muci collectio *in pulmonibus* & *excretio* ex iisdem fieri debet; uti *pulmonum* officium pro *muci* tractatione & aſſervatione dicatum minimè deprehendimus, cum *tenera* hæc pars ne *phyſicam* quidem relationem habeat ad ordinariam *muciditatis* directionem & receptionem: quando verò *extra ordinem* contingit, ut *mucus intra* pulmones ſecedat, tunc omnino *neceſſarium* & *proficuum* eſt, ut ille mucus *è pectore* ejiciatur, neve *nova* moleſta & inutilis quantitas *intra illud* convehatur: *ſexto*, quod ipſa expectoratio nitatur *mobilitate* illius materiæ, quæ è pectore *evehenda* eſt, & *motu* illo, qui pro *hoc actu* perficiendo ſatisfacit: *ſeptimo*, quod materiæ *mobilitas duplici* præcipuo modo *peccet*, adeoque convenienti aliqua

præ-

præparatione indigeat, dum vel *nimis ſpiſſa* & tenax eſt, adeoque ſub *omni motu* & molimine excretorio *emoveri* non poteſt, quin potius fortius *intra pulmones* infarciatur & impaſtetur; vel dum *nimis tenuis* & ſimul *acris* eſt, adeoque propter *ſubtilitatem* ſuam haud facile *evehi* poteſt, interea per *acrimoniam* ſuam *teneram* pulmonum texturam magis afficit & *offendit*: *octavo:* quod ex nudo *motuum vitio* citra ſingularem *materiæ* aut *partis* culpam hæc expectoratio *continuari* poſſit ſoleatque, teſtimonio illorum catarrhorum *habitualium*, pectus detinentium & affligentium, ſicut viciſſim *cura* in tali afflictionis ſpecie magis ad *motuum*, quam *materiarum vitia* dirigenda eſt: *nono* quod in ſubjectis *ſanis*, quæ *nulla* pectoris afflictione laborant, per *expectorantia* remedia *motus* ita *ſeduci* posſint, quo inſolita pectoris *mucida oppletio* & connexa *expectoratio* conſequatur: *decimo:* quod naturæ in more poſitum ſit, quando *aliæ ordinariæ* excretiones, maxime quidem *alvinæ* & *periphericæ* turbantur, aut inſufficienter progrediuntur, quo cum *vicario* hoc *expectorationis* actu ſuccurrat: *undecimo:* quod ſingularis humorum *directio intra pectus* ad *expectorationem* requiratur, cum vix ita *fortuito* humorum *præparatio in pulmonibus* ſuccedat, neque evacuatio ex illis tam *confuſe* procedat: *duodecimo* denique quod ad *ſalutarem* hujus expectorationis adminiſtrationem *artificioſam* & *medicamentum* & *natura* & *medicus* requirantur.

§. IV.

Ex hiſce conſiderationibus nunc paulo clarius explicandus erit *modus*, quo *Expectorantia* remedia operantur: continent vero hæc medicamenta *volubilem* aliquam *mucilaginem*, ſive *oleoſam*, ſive *pulpoſam*, quare *lenientia, pingvia, gelatinoſa* & ſimilia, *expectorante* qualitate prædita ſunt; horum *effectus duplex* eſt, *primo* liberant & facilitant *ordinarias excretiones*, præcipuè *alvinas*, unde talis ventilatio in-

 du-

ducitur, quo minus *affluxus* humorum *ad pectus* vel acriter *continuent*, vel fortius *augeantur: deinde* eadem medicamenta *pulmones* & *contentos* humores *emolliunt*, *involvunt*, *leniunt* & volubilem atque *mobilem* conſiſtentiam iisdem inducunt, quo eò *facilius* deinde *evacuari* mucida recrementa queant: quod vero hoc tempore & in *hoc caſu horum* remediorum *mucilago* magis *ad pectus* transferatur, iterum peculiari annotatione digna eſt obſervatio: non quidem negamus, quod ſubſtantia hæc *mucilaginoſa* in *univerſam* maſſam ſangvinis diſperſa & immixta ſit, & quod *æqualiter* per corpus circumvehatur, unde varias *alias* excretiones *facilitant:* attamen quia nunc *tranſitus* motuum ſive *congeſtiones ad pectus* auctiores ſunt, ita cum reliqua maſſa ſangvinis connexa & commixta materia *mucilaginoſa* copioſius *intra pulmones* transfertur & illic præſentibus *immobilioribus*, aut nimis *ſubtilibus* & *acribus* materiis affunditur, quæ exinde *mobiliorem* conſiſtentiã nanciſcuntur: aliàs in ſubjectis *ſanis* hæc *expectorantia* uſurpata *pulmones*, tanquam partem *teneriter* membranaceam, magis quam *alias* partes *membranaceas*, quo ſangvis non tam copioſe pertingit, eliquant, leniunt, *emolliunt* & relaxant, adeoque tantum efficiunt, quo *intra illos* talia recrementa ſeroſa mucilaginoſa facilius *ſecedere* poſſint: inde etiam contingit, ut per qualemcunque *aptam occaſionem* ab *ordinariis* viis & ordinibus *deducta* natura, nunc *inſolitas* vias ſectetur & *erroneo* operandi modo *inverſam* hanc muci *excretionem* continuet, proptereaque ab *ordinariis* locis *deflectat*, quin hæc ſucceſſivè *activè occludat* & in *aliena* illa loca tenacius decumbat: quapropter ſub *immoderatiori expectoratione alvus* communiter *ſiccior*, ſegnior & ſtrictior eſt, quoniam naturæ rarò familiare eſt, uno *tempore*, uno eodemque *gradu unam eandemque* excretionem ex *ſupernis* & *infernis* locis *ſimul* perpetrare: habent itaque quædam ex expectorantibus illam *materialem* efficaciam, ut

pul-

pulmones quoad *texturam* ſuam *emolliant*, eosque eo ipſo diſponant, quo non modo ſangvis per illos *irregulariter* & impeditè transfluat, ſed quo *ſecesſio* illa mucilaginoſa *intra illos* copioſius contingat: hinc evenit, ut, *quo plus* expectorantia talia adhibentur, eo plus *pectus oppleatur*, ut ſemper materia *expectoranda* adſit & expectorationis interdum, ut ajunt, *nullus finis* reperiatur: quid quod talia *emollientia* illam efficaciam habent, quo eo usque *ordinariam* membranaceæ pulmonum *texturæ tenſionem* alterent atque *emolliant*, ut ſuſpecti *infarctus*, periculoſæ *ſtaſes* & plenariæ *corruptiones* conſeqvantur: unde facilè colligere licet, quanta cum *prudentia poſitiva* talia expectorantia uſurpanda ſint, ni noxam parere debeant: quamprimum vero *materia* in pectore *mobilis* reddita fuit, tunc ad *ultimum excretionis* & formalem quidem ſucceſſum talia *expectorantia nihil* contribuunt: etenim excretio hæc cum *ſuccuſſatoria* tuſſiculoſa pectoris commotione abſolvitur, quacum materia excernenda *attollitur* abſtergitur & *excutitur*; hanc *tuſſim* non efficit *medicamentum*, neque etiam *mucus*; ſiquidem in hoc *ſtimulans* qualitas accuſari vix poteſt, dum communiter tanta *ſalſedo* ipſi haud ineſt, *quanta ad hunc effectum* idonea ſupponitur: neque *gravitas preſſoria* nexum rationalem habet cum *tuſſi*, quoniam talis *materia* per *qualitates* & circumſtantias *phyſicas* commode *in pulmonibus* hærere poſſet, etiamſi *non excerneretur*: ſed dum *tuſſis* abſolutè *tendit* ad *excretionem* & *deſinit* in eadem, eapropter *rationabilem* illum nexum comprehendimus, quod hæc *tuſſis* non ſit *effectus materiæ* excernendæ, aut *organi* affecti, ſed *naturæ*, quæ *mediante* hac commotione ad *ſalutarem* evacuationem collimat: id vero eo magis ex eo eluceſcit, quia *tuſſis* non primario *cum pulmonibus* perficitur, ſed cum *muſculis pectoris* & ſuperioris *dorſi* regionis ad *inſpirationis* negotium & *thoracis motum* contribuentibus: ſi itaque materia in *pulmonibus tuſſim*

pro-

provocare deberet, quomodo poſſibile eſſe, quo illius effectus extra pulmones *in externum thoracem* ſe diffundat! ubi aures valde affligunt atque vexant, illæ infirmæ exclamationes, quaſi hoc ob *conſenſum generis nervoſi* contingat.

§. V.

Præter hæc expectorantia *lenientia* & *emollientia*, dantur adhuc *alia* remedia, quæ ad *expectorantem* effectum ordinantur; ex illis quædam ſunt *reſolventia* & *diſcutientia*, quæ dum *congeſtiones* à pectore *avertunt*, tantum etiam eo ipſo adjuvant, quo *reliqua* recrementa *in pectore* obhærentia *facilius* tractari & *moveri* queant: ſingularem itaque *efficaciam* & operationem *in pectus* habet *aniſum* & *fœniculum*, quæ ſpecies non modo *reſolvente* & *diſcutiente* qualitate præditæ ſunt, ſed & *leniente*; cum ſemina talia *ſubtili mucilagine* involvente & demulcente gaudeant: quo illa adhuc animadverſio ſpectat, quomodo per hæc remedia pulmones quantisper *roborentur*, ne nimiæ *ſequeſtrationi* aliarum mucilaginoſarum impuritatū *pateant*; habent enim hæ ſpecies in partes *membranaceas nervoſas* relationem & efficaciam *roborandi*; unde in *oculorum* & *meſenterii* morbis conveniunt; ſicut enim *ſenſibilitas* in *diverſis* corporis partibus *gradu differt*, ita diverſa *remedia* diverſis *partibus accommodata* aut *adverſa* eſſe deprehenduntur, uti *nervoſis* partibus, *mercurialia* & pinguia ranceſcentia inimica ſunt. Interdum etiam *narcoticis* remediis vis *expectorans* adſcribitur, quæ vero magis *privativa*, quam poſitiva eſt, quando videlicet, ob *nimium* impetum *congeſtorium* & *oppreſſionem* atque *præcluſionem* pectoris *actualis* expectoratio *deficit*, cum tamen *materia* excernenda *in pectore hæreat*, quando itaque *hi motus*, qui excretionem è pectore *impediunt*, *mitigantur*, aut pro neceſſitate urgente, *ſedantur*, tunc talium remediorum uſum *actualis* expectoratio *conſequitur*. *Alterius* indolis & efficaciæ

caciæ *expectorantia* illa ſunt, quæ motum pectoris *tuſſiculoſum provocant*, quando *deficit*: ſi videlicet materia *in pectore hæret*, quæ *excernenda* eſt; ſi porro hæc materia *ſufficienter mobilis* eſt, interea tamen *neceſſarius motus*, ad excretionem conveniens, *deficit*; in quo paſſu unicum illud auxilium requiritur, quo *motus tuſſiculoſus* excitetur: hoc vix commodius fieri poteſt, niſi *talia* ſubjecta adhibeantur, quæ pulmones *irritare* adjuvant: quandocunque enim hujus conditionis remedia ordinantur, tunc *ſenſibilior* textura pulmonum ab iisdem facilius alteratur: ipſe proinde *motus tuſſiculoſus* non penitus eſt *turbulentus* aut confuſus, ſed ad *remotionem* & excuſſionem *moleſti* ſubjecti è pectore *directus*: quando itaque *irritantia* talia ſubjecta offeruntur & intra pectus transferuntur, tunc *iisdem* ſeſe *natura* nullo *efficaciori* & manifeſtiori motu *opponere* poteſt, quam hoc *tuſſiculoſo*, mediante quo *reliqua* in pulmonibus *hærentia* recrementa ejiciuntur: hujus indolis remedia ſunt *acida*, *auſtera*, quæ aliàs ad *tuſſim* commovendam contribuunt; tanto magis ſi vel *ſimpliciora*, vel paulo *largiora* exhibentur, quæ in tali caſu, ubi nunc pulmones *laborant*, tanto *facilius* operantur: utplurimum quidem acida qualitas non tam *cum ſanguine* intra pulmones transfertur, quam *è faucibus* hic *penetrans* ſapor *per aſperam arteriam* intra pulmones *communicatur*, qualis ſapor *acerbus*, *auſterus* & *acidus* ſatis frequenti effectu in vita communi hunc motum *tuſſiculoſum* provocat.

§. VI.

Duplex adhuc ſupereſt *experimentum*, quod in medicina *domeſtica* interdum *expectorantem* effectum in *infantili* ætate poſt ſe trahit: primo quando ſub *tenaci* & mucida pulmonum oppletione pectus *extrinſecus* inungitur cum ſubjectis *pinguibus* & *oleoſis*, quæ dum *poros cutis* in pectore *obliniunt*, eo ipſo *tenuium aqueo-ſeroſorum* humorum *tranſitum impediunt*; qui *introrſum ſecedunt* & ſe-

C que-

queſtrantur & *in pulmonibus* tenacem mucum *emolliunt*, leniunt & *fluidiorem* reddunt, ut poſthac *eo facilius* expectorari poſſit, haud vero *hoc ſerum* aquoſum *per ſe* intra pulmones *delabitur*, ſed ſub *peculiari* concurſu *directorii naturæ* introrſum *intra pulmones* transfertur; aliàs æque facilè ſub *circuitu ſanguinis* per *externam* regionem pectoris *in reliquam* ſanguinis maſſam transvehi poſſet; aſt nunc ſub illa afflictione, ubi *pulmones* cum muco obſeſſi ſunt, *tranſpiratio* vero ſenſibilis *impedita* eſt, hoc aquoſum ſerum *intra pulmones* transfertur & cum eodem *tenacior* hic mucus in *mobiliorem* conſiſtentiam convertitur: *alterum* experimentum perinde eſt *topicum*, quando cum *cepis plantæ pedum fricantur*, unde *expectoratio difficilior* perinde in *infantibus* paululum *levatur*, dum ex una parte principia illa *ſalina* ex cepis ſeſe *intra poros* inſinuant, ſanguinique communicata, *mucum* in ſanguine *reſolvunt* & tantum efficiunt, quo in teneris infantibus *reliquæ* excretiones muci *ordinariæ* in juſtum ordinem convertantur, dum ſingulari tali modo *colliquatio* mucido-ſeroſis humoribus inducitur; & de hac *reſolutoria* efficacia *pectus* una participat, ut ex eodem *expectoratio facilius* ſuccedat: ex altera parte hæc *afflictio* ceparum *ad plantas* pedum, *revellentem* efficaciam exſerit, dum partes hæ ſenſibiles adeo afficiuntur, ut temperati *rubefacientis* remedii & effectus inſtar *congeſtiones a pectore* avocentur, eo ipſo expectoratio *reliqua ſublevetur*, ne pectus *ulterius* cum *novo* humorum *affluxu* obruatur: cur vero *motus congeſtorii* talibus *avocatoriis* obtemperent & *ſtimulos* in exteriori corpore applicatos *ſequantur*, forte alia occaſione explicabitur: ſufficiat hæc de *Expectorantium modo operandi* brevibus propoſuiſſe.

§. VII.

Miſſa hac Expectorantium conſideratione, nunc ad *Apophlegmatizantia* remedia progredimur, horúmque *modum*

dum operandi brevibus perluſtrabimus: ex hiſce primo MASTICATORIA pervolvemus, quæ quidem alias *rariorem uſum & utilitatem* in Medicina habent; ſed ne horum evacuantium obliviſcamur, illorum mentionem injiciemus: dicuntur vero *maſticatoria*, quia *maſticationis* actu tractata & *comminuta*, minime vero *deglutienda*, largiorem *ſalivæ affluxum* & effluxum cauſantur: ubi iterum pro meliori ſenſu reliquæ deductionis ſignificandum eſt, quod *affuſio* ſalivæ *intra* fauces ſatis *evidenti naturæ* dominio ſubjecta ſit, quæ propterea ſua *ſponte largiori* copia *tacite* hunc humorem in ſuis *ſe-* & *excretoriis* organis *movet, promovet* & *emovet:* quemcunque vero actum *ſua ſponte* natura adminiſtrat, *ad eundem* etiam per *varias cauſas* excitari poteſt; inter quas quædam *internæ*, aliæ *externæ* ſunt: de prioribus infra dicendi occaſio decurret: ad *externas* cauſas referimus *maſticatoria remedia:* ubi iterum illam opinionem *modeſtè* declinamus, quaſi ſalivæ copioſior affluxus, neqe *naturæ*, neque *medicamenti* concurſui, ſed tantum *actui maſticationis* imputandus ſit: cui ſententiæ has animadverſiones opponimus, *primo* quod *nuda* maxillarum *fortior conſtrictoria* compreſſio & *glandularum* ſalivalium connexa *coarctatio* negotium præſens non abſolvat, alias *alia* qualitercunque *aucta* & *citra* maſticatorii *remedii* uſum *arbitrarie* intenſa talis *commotio* maxillarum ſatisfaceret: *deinde* maſticatoria talia *remedia* vel *leviſſime* maſticata, vel tantum intra fauces aliquandiu *detenta*, hunc effectum *copioſioris* ſalivæ *affluxus* cauſantur: *porro* longe *alterius* conſiderationis eſſe judicamus, quid fiat tantum ſecundum *leges* & *neceſſitates mechanicas* & quid fiat *in ordine vitali*, cum proceſſus *vitales*, *phyſici experimentales* & *mechanici* non in *unum chaos* confundendi ſint &c. miſſis *pluribus* animadverſionibus, quæ non *præſentis* ſcopi ſunt; neque quidem medicamentis *tantum* imputamus *illam efficaciam*, quaſi ſalivam copioſius, *attrahant*

bant & alliciant, quæ nimis *obſcura* & intricata eſſet aſſertio, in qua plane nullus *evidens* & vere *rationalis* conceptus occurrit: neque etiam huic negotio abunde ſatisfaceret *nuda* humorum ſalivalium *colliquatio* & reſolutio, quam demum factam *ultima* illa excretio ſequi deberet; cum humores in œconomia *vitali* haud *ita paſſive elabantur*, ſed cum *peculiaribus motibus* evacuentur & exprimantur: in hoc *medico* maſticationis ſucceſſu & effectu *duplex* conſideratio inſtituenda eſt, *primo remedii*, *deinde naturæ*, ſive quid *remedium efficiat* & quomodo *natura cooperetur*: remedia maſticatoria vel ſunt *acria*, *ſalino-ſulphurea*, papillas faucium *nervoſas* & glandularum maxillarium ſuperficies offendentia & *acredine* ſua *irritantia*, ut ſunt radices acriores, aromata & ſimilia alia ſubjecta; vel ſunt ſimul talia quæ humores ſalivales *liquant*, reſolvunt & *fluidiores* reddunt; vel denique ſunt quædam ſubjecta, quæ *dentibus* tantum *compreſſa* & ſub lingua voluta, ſalivæ largiorem *affluxum* cauſantur; haud vero tantum hic *remediorum effectus* & *modus adhibendi* ſatisfacit, ſed quia *acris* illa faucium *irritatio* & compunctio ſenſum *moleſtiæ* inducit, quomodo *rationabilius* huic moleſtiæ *abigendæ ſuis* conſiliis atque viribus ſuccurrere poſſet *naturæ*, niſi ſalivam *copioſius* intra fauces affundat & *cum hac acres* illas moleculas, ſuperficietenus adhærentes, *eluat*, *diluat*, abſtergat & *debilitet*, quin denique ſub hoc ſalivæ *vehiculo* & connubio penitus evacuet & *removeat*: quando vero remedia quædam humores in faucibus præſentes & confluentes efficacius *reſolvunt* & attenuant, quid mirum, ſi natura non modo hos *fluidiores* humores nunc majori *alacritate* exprimat, ſed & ſub hoc actu *à tergo* plures alios *convehat* & excernat: haud enim neceſſitas *phyſica* eſt, ut humores tales liquati *ſponte elabantur*, cui *paſſivo* elapſui repugnat conſtans ille motus *tenſorius*, qui tam in *tunicis* faucium, quam in *glandulis ſalivalibus* adeſt & talem elapſionem impe-

pedit: ſi denique *leniora* quædam ſubjecta dentibus comprimuntur & lingua circumvolvuntur, etiamſi *lenior* fuerit actus ille *compreſſorius* & maſticatorius, tunc ob *conſuetudinem* naturæ, qua aliàs *ſub maſticatione* ſaliva *copioſius* intra fauces congeritur, nunc ſimilis *copioſior illius affuſio* contingit: unum verbum adhuc adjiciemus de illis ſubjectis, quæ ob *adverſum* & *nauſeoſum* ſaporem *largiorem* ſalivæ *affuſionem* intra fauces concitant: haud vero *hunc modum* provocandæ evacuationis ſalivalis *probamus*, quia adeo *odioſus* & cum *cardialgicis* & *vomibundis* commotionibus conjunctus eſt: hunc adverſum ſaporem natura & *ſalutari* & *rationabili* conatu e faucibus tanquam organo *guſtus ſemovere* contendit, *prævia largiori* ſalivæ affuſione & *conſequente* ſubjecti *adverſi involutione*, *extenuatione*, *dilutione* atque humectatione, quo eò *facilius* deinde rejici & penitus *removeri* poſſit.

§. VIII.

Alterius ſpeciei *Apophlegmatizantia* remedia ſunt illa quæ mucum ſeroſum è *naribus* educere adjuvant: hæc ipſa vero evacuationis ſpecies *naturæ* aliàs *uſitata* eſt, qua præcipue *caput* ab impuritate *pituitoſa* liberare ſolet, dum ſucceſſive in *glanduloſo-cribroſas* capitis ſuperioris regiones hunc humorem ſequeſtrat & denique ſub *voluntaria* emunctione narium eundem dimittit: interdum etiam *extraordinem* hæc evacuatio augetur frequenti illo *Coryzæ* ſucceſſu, ad quem *internæ* æque ac *externæ* cauſæ contribuere obſervantur; & quemadmodum hæc excretio merito *vitalibus* operationibus annumeranda eſt, qua *ſuperfluæ* aut *inimicæ* & *moleſtæ* cujusdem materiæ remotio perficitur, eoque ipſo corporis *commodum* promovetur, ita hunc actum *non corporis* efficaciæ, *non materiæ* excrementitiæ qualitati, neque *cauſis externis* quoad *principale* ſui directorium, ſed *naturæ* humanæ iterum adſcribo; *cui intereſt*, quo corpus ſit *purum* & *cui incumbit*, quo corpus *læſum* & *impurum*

repurget & defendat: & hæc eadem excretio vario *artificiali* modo provocari poteſt, & quidem in illo caſu ubi natura eandem *ſegnius* adminiſtrat, aut plane intermittit, aut ubi neceſſitas urget, quo eadem paulo *largius* ſuccedat; in qua neceſſitate *diverſa adminicula* adhiberi poſſunt: ê quibus *uſitatiora* illa ſunt, quæ *nares* ſenſibili quodam *ſtimulo* afficiunt, aut quæ *citra* eximium talem *irritationem* easdem tamen *moleſtant*, aut quæ *humores* in naribus efficaciter & repente *colliquant* atque *reſolvunt*: & *triplici* hoc modo haud *ſolum* medicamentum operatur, ſed *naturæ* ſuperiori *concurſu* illud indiget; interim neque *natura ſola* operatur, ſed *remedii efficacia* etiam perpendenda & conciliandа eſt: remedium enim vel *ſubtiliter* & *ſenſibiliter* nares *vellicat* & quidem *ſalino-ſulphurea* ſua *acrimonia*, quale medicamentum vulgo *Errhini* nomine venit, quod cum ſubtilibus moleculis ſeſe *porulis* ſubtilis narium *membranæ* ſeſe *inſinuat*, adeoque *tenerrimè* nares afficit: pro hiſce materiis *ſtimulantibus* averruncandis, *natura* intra nares *copioſiorem pituitam* affundit & cum hac *acre* hoc remedium *eluit*, *diluit*, *involvit*, illius *acrimoniam hebetat*, è porulis, quibus ſe inſinuavit, *abſtergit*, partem ipſam *humectat*, quo minus *ſenſibiliter* ab hoc remedio offendatur, quin denique tota hæc pituitoſa *colluvies* ſub *conſtrictione* tunicæ *interioris narium* expreſſa, ſine ulteriori commotione imprimis *ſternutatoria*, educi poteſt: aliàs quidem *naturæ familiare* eſt, ſi *ſua ſponte* talem *excretorium* actum ſuſcipit, ut materiam *excernendam*, ſufficienter quidem *mobilem*, facilè & expedite excernat, quæ vero ſi *ſpisſior* fuerit, neque excretioni facile *obtemperet*, ab eadem quantisper *præparetur*, & ſpontaneis *ſternutationibus* concutiatur, quo paulo *fluidior* & *mobilior* evadat & denique excretioni ſubordinandæ *facilius* obediat: *quædam* horum *Errhinorum* remediorum *illam* efficaciam habent, ut humores, in naribus contentos, intimius *reſolvant* & colliquent, quos deinde *natura*

ra in hac *promptiori* ſua mobilitate & *fluiditate* eo lubentius atque *facilius* exprimit & excernit, qui aliàs ad excretionem deſtinati ſunt: dantur etiam talia *remedia* quæ ad *excretionem* & repurgationem narium contribuunt & *Ptarmica* vulgo vocantur, & à ſua denominatione *ſternutationem*, cauſantur: *hic motus* vero non adeo *confuſus* & turbulentus eſt, ſed perinde ad *illum ſcopum* deſtinatus, quo *tale* remedium, quod utplurimum *pulverulentum* eſt, adeoque nares *moleſtat*, elidatur & *excutiatur*; ſiquidem *craſſiori* hac *commotione* pulverulenta talia *craſſiora* remedia paulo facilius *exturbari* & projici poſſunt, quam ſi tantum *eluantur*: interim *plurima ptarmica ſimul* ſunt *errhina*, ut propterea *ab intra* humores *pituitoſi* copioſius ad nares convehantur & mediante *ſternutatione* tali eo promptius removeantur & evacuentur: interea contingit, ut hac ratione *corpus* ab humoribus *moleſtis* pituitoſis *liberetur* & repurgetur, quando evacuatio hæc *artificioſa* methodo paulo *copioſius* provocata fuit: ita etiam interdum contingit, ut citra *operoſæ* artis concurſum ſub *communibus* viciſſitudinibus vitæ humanæ excretio talis per *ſimpliciſſimas* cauſas provocetur; id quod accidit, ſi pulverulenta *ſabuloſa* copioſius inſpirantur: neque oblivioni tradenda eſt *illa methodus*, qua fœminæ infantibus excretionem, humectationem & *aperturam narium* promovent & conciliant, quando *ſpiſſior* muciditas *interiores* nares *obſtruxit*, ubi per *inunctionem* cum butyro aut *pinguedine narium* radici adhibitam ſuccurrunt; modus operationis idem eſt, ac ille qualem de promotione *alvinæ* excretionis & *expectorationis* per *topicum* pinguium uſum in *præcedentibus* animadverſionibus prædicavimus & deſcripſimus: quin denique ſimpliciſſimum experimentum eſt, quomodo per qualemcunque *internam* narium *vellicationem* hæc ſpecies evacuationis promoveatur, dum ad *titillatoriam moleſtiam*

lenien-

leniendam humores *largius* affunduntur & ad *adverſum* hunc *ſenſum* abigendum, *ſternutatio* adminiſtratur.

§. IX.

Cum hactenus de diverſis *anotericis* evacuationibus ſermo inſtitutus fuerit, mox in ordine placet SALIVATIONIS mentionem facere & illius *modum fiendi* & ſuccedendi exponere: pro meliori hujus conſiderationis intellectu non alienum erit brevibus ſignificare, quænam circumſtantiæ in *ſpontaneæ* ſalivationis negotio occurrant ubi notandum eſt, quomodo in Se & Excretione ſalivæ *ordinarie* quidem *natura* occupata ſit, dum hic actus *vitales* ſuas utilitates habet, proptereaque *oeconomiæ naturæ* ſubjectus eſt: neque quidem alias naturæ familiare eſt in *ordinario* ſtatu *impuritates* quasdam cum ſaliva movere, *commiſcere* ſe & *excernere*, interim neque etiam inuſitatum ipſi eſt, in *extraordinario* ſtatu *alias* materias cum ſaliva confundere & tractare, imprimis vero *tenuiores*, quæ *ſubtilitati* materiali & *fluiditati* ſalivæ non contrariantur, ſed quoad utramque qualitatem cum eadem *conveniunt:* neque etiam inauditum eſt, quomodo in *extraordinariis* caſibus aliquando *ſua ſponte* natura *largiori* quantitate ſalivam intra glandulas ſuas congerat & copioſius etiam egerat; ut nihil dicamus de celebri illo *criticorum ptyaliſmorum* documento: in quibus ſingulis paſſibus neque *ſaliva*, neque hujus *loca* ſecretoria pro cauſa *principali* & *efficiente* accuſari & ventilari poſſunt, quoniam ſingularis hujus operationis *directio altioris* indaginis & capacitatis eſt, præcipue cum *ſubtilitas* ſalivæ ipſam *ultimam* excretionem non abſolvat & *paſſivi* hujus humoris *lapſus* non facile *demonſtrari* & vindicari poſſint; eapropter primam hanc & *fundamentalem* veritatem præmittimus, quod in *ordinario* ſtatu œconomiæ vitalis ſalivatio *à natura* pendeat & non *à corpore* & *humore:* interim reſpectu hujus *humoris* requiritur, quo in ipſo ſufficiens *fluiditas* adſit, ne

ex-

excretioni *reſiſtat*: hinc etiam contingit, ut, ſi humores ſalivales *attenuantur* & mobiliores redduntur, ipſa *ſe* & *excretio* ſalivæ *promptius* ſuccedat, aſt *citram* aliquam *neceſſitatem* phyſicam & mechanicam, quoniam ob cauſas *easdem* phyſicas & mechanicas *fluidior* talis ſaliva nihilominus in ſuis excerniculis hærere & *remanere* poſſit: unde nobis nimis *craſſus* ille videtur conceptus, quaſi *mobilior* ſaliva *ſponte* è glandulis ſuis & aptis ductibus aut porulis affluat: imo memori mente tenendum eſt, quomodo ipſa *animi pathemata* in *motum* ſalivæ eminens & evidens *dominium* habeant; quemadmodum ſub *nauſea largior* ſaliva intra fauces profluit, haud vero ita *confuſe* & & tumultuarie, ſed ad *promotionem* imminentis *vomitus*; non minus ſub *deſiderio*, laſcivo & luxurioſo *appetitu* eadem ſaliva *copioſius* ad fauces affluit: neque hoc tantum, ſed conſtant exempla & documenta, quomodo per *animi pathemata* ipſa *craſis* ſalivæ alteretur, teſtimonio *iracundiæ*, ſub qua tam ab *hominibus*, quam à *brutis* animalibus excreta & communicata ſaliva, varia *damna* cauſari ſolet: ita ſimile exemplum occurrit, quando *nutrices iracundæ* infantibus pulpamentum, quod antea *in ore* quadantenus refriguerant, ſed eo ipſo cum *ſaliva* ſua iracunda imprægnarunt, præbent, ex quo ipſi variis incommodis *torminoſis* & inquietudinibus ſubjiciuntur: ex quibus phænomenis, ſatis manifeſtis, teſtamur, quantam *capacitatem* habeat *anima* hominis in *motu* & *craſi* ſalivæ alterandis: quando etiam contingit ut aliæ materiæ, ſive bilioſæ, ſive alterius ſpeciei ſalinæ *per accidens* ſalivali humori ſeſe *asſociaverint*, tunc eadem ſub hoc *connubio* una cum ſaliva excernuntur, teſtimonio *ictericorum*, *quartanariorum*, *ſcorbuticorum*, *venereo* contagio infectorum, alioque morbo maligno laborantium: neque contemnenda eſt illa obſervatio, quomodo *infantibus* cum *dentitione* concurſans *largior ſalivatio* æque teſtimonium perhibeat, quod

hæc excretio non à nudis *turbulentis* & morbidis *ſpaſmis* pendeat, ſed perinde ſub *directione* & applicatione *naturæ* conſiſtat, quæ cum hac ſalivatione peculiarem finem proſequitur, dum dentitionem *facilitare* & *dolores* in gingivis *lenire* & demulcere contendit: minime enim *nudi* ſpaſmi ſatisfaciunt effectibus ſalivæ *excretoriis*, cum *indifferens* ratio & *relatio* ſit *ſpaſmorum* ad infarctus, *retentiones* & excretiones; proinde hæc ſalivæ *largior* affuſio aliquam *utilitatem* involvit; *ſpaſmi* vero *a morbo* deducuntur; unde a cauſa juxta hypotheſin *morbida* & effectu *pernicioſo* vix *ſalutaris* conſtans eventus deduci poteſt, ni in ſubſidium hujus opinionis quædam *ſupponere* neceſſitas cogat.

§. X.

Et ſecundum has præmiſſas *fundamentales* animadverſiones, nunc ad *ſpecialiorem* hanc explicationem progrediemur: ex illis vero *remediis*, quæ ad *artificioſam* Salivationis provocationem inſerviunt, vix aliud notius & uſitatius eſt, quam *mercurius*, de quo ex ipſa *obſervatione* conſtat, quod præcipuè in humores *ſeroſos mucido-lymphaticos* operetur, eosque *colliquet*, reſolvat, abſtergat & ad *ſe* & *excretorias* functiones *præparet*: quis vero ſit *modus*, quo *mercurius* in hos *humores* operetur, adeo exacte non conſtat, niſi ad *ipſius mobilitatem* & *penetrabilitatem* tantisper provocare liceat, qua humores ſpiſſiores afficit & diſſolvit: interim ille *defectus* atque nævus *vulgo phyſicam* noſtram doctrinam premit, quod *relationum materiarum inter ſe invicem* ſpecialiſſimæ cauſæ nos communiter *lateant*, licet quædam etiam illarum pateant: illud interim negari non poteſt, quod *facti* eſt, uti poſt *congruum* mercurialium uſum innoteſcit, quomodo prædicti humores magis *alterentur*, tali quidem ratione, ut iidem humores deinde *facilius evacuari* poſſint; unde eo ipſo iterum colligere licet, quomodo *mercurialia* illos humores

res' *liquent* & reſolvant, imprimis cum *excretio*, quæ ſub certis circumſtantiis mercurialium uſum *conſequitur*, non ſpiſſa, ſed *tenuis* exiſtat: quando itaque in affectu *venereo* humores lymphatico-ſeroſo-ſalivales mucilaginoſi cum inquinamento *ſalino* fermentativo *venereo* commixti & exinde in *ſpiſſiorem* conſiſtentiam converſi ſunt, tunc remedia mercurialia hoſce humores *diſſolvunt*, ut nunc venereum *ſubtile* miaſma tenerius cum humore *ſalivali* fermentativo *confluens*, cum ſaliva tanquam ſubſtantia ſe- & excretoriæ functioni ſubmiſſa evacuetur: illud tamen adhuc notari debet, quod contagium venereum *primario* in humores *ſpermaticos* & deinde in illos, qui ſperma *conſtituunt*, quales ſunt *lympha* & *ſaliva*, operetur: ſi itaque hoc miaſma *venereum* cum *lympha* & *ſaliva* propius convenit, *lympha* vero *nullis excretoriis* motibus in *ordinario* vitalitatis ſtatu eſt obnoxia, *ſaliva* contra *indies excretoriis* talibus commotionibus expoſita eſt, ita etiam contingit, ut hoc *venereum* miaſma cum ſalivali humore, fluidiori & tractabiliori, nunc commoveatur & ad ultimam *excretionem* promoveatur: interea tamen remedium *mercuriale*, ſive *intrinſecus* ſive *extrinſecus* exhibeatur, ultra *phyſicam* ſuam poteſtatem *nihil* operatur, dum tantum inquinamentum *venereum*, aut interdum etiam *ſcabioſum* & *ulceroſum* a reliquo lymphæ *commercio colliquationis* & diſſolutionis effectu *abſtergit*, quod deinde cum reliqua ſeroſorum & ſalivalium humorum *colluvie* confluit & poſthac à *natura* peculiari & *extraordinaria directione*, in illas partes *largius* transfertur, quibus *alias* in *ordinario* ſtatu ſaliva tractari, *ſecerni* & excerni ſolet; unde nunc *ſaliva* cum *venereo miaſmate* largius commixta & inquinata *copioſiori excretorio* effectu proſcribitur, quippe quæ utræque ſubſtantiæ, tam *ſalivales*, quam *venereæ* in præſenti ſtatu malum augent; unde in hac *ſocialitate rationabili* inventione & *ſalutari* executione eliminantur: &

ſub hoc *nexu* ſubtili ratione mercurius, qui hactenus in corpore *phyſicas* ſuas operationes præſtitit, *excernitur:* haud tamen convenit *largius* mercurialia remedia ingerere, alias *nervis infenſa* fiunt & varias *noxas* pariunt: & quamvis mercurialia remedia partes *glanduloſas intimius* penetrent & efficacius *aperiant*, attamen neque hoc adminiculum propterea ſalivationem *abſolvit*, nam *apertio* glandularum eſſet *univerſalis*; quî itaque exinde *particularis* talis *excretio* provenire debeat? nam ex illa ratione quaſi mercurius glandulas & ductus aperiat ſequi omnino deberet, quod mercurialia *omnes* evacuationum ſpecies *provocare* debeant, neque *ſingularem* relationem ad humores *ſeroſos*, *ſalivales*, *lymphaticos* habeant: & licet iterum conſentiamus, quod mercurius ob diſcretam ſuam *mobilitatem* partes poroſas & *glanduloſas facilius* penetret & aperiat, tamen *ſingulari* ratione & conſideratione inducti, hoc problema ſolvendum & decidendum proponimus: drachma una aut altera *ſucceſſive* adhibita *ſalivationem* cauſatur: quæritur quænam ſit *proportio duarum* drachmarum ad *totum* corpus, & an hæc quantitas mercurii oblati *ponderoſitate* ſua corpus & glandulas *aperiat:* quod problema non facile ſolvi poterit, ni varia *ſupponantur*, contra quæ tamen multa dubia, ſatis ſontica & luculenta proponi poſſent: neque denique provocatio ad *ſal* & *ſulphur* mercurii, pro hoc modo operandi mercurialium ſatisfaciet: cum adhuc *peculiares* reſpectus perpendendi ſint, quando remedium *mercuriale* ſive per *Sal* ſive per *Sulphur phyſicos* ſuos effectus præſtitit: & cum inter *chymicos* valde *dubium* ſit, an mercurius ſit in ſua eſſentia *ſalinum*, an *ſulphureum* ſubjectum, ita in tantum credimus *ſuſpendendum* eſſe judicium, cum ex *dubiis* principiis & *præmiſſis*, nullæ *veræ concluſiones* formari poſſint: ſuffecerit in re tam *abſtruſa* effectus potius *ſimplices* & *indubios* annotare & illos deinde ad *rationabilem* theoriam appli-

applicare, quoniam ex *eſſentiis* rerum nullæ patent demonſtrationes, dum rerum *eſſentiæ intellectum* noſtrum *fugiunt*, neque etiam ad *effectus ſubſtratos* explicandos, *primariò* & ita quidem ſpectant, prout impræſentiarum intellectui humano quadrat.

§. XI.

Progrediemur nunc ad certas ſpecies *Evacuationum Seroſarum*, quæ per *externa* & quæ magis ad *chirurgorum* forum, quam ad *pharmaciam* ſpectant, excitantur, nimirum ad *Veſicatoria*, quæ abſolute in illum finem abeunt, quo *excretio* quædam conſequatur, & quamvis *primarius* ſcopus, qui cum veſicatoriis intenditur, magis *diverſionem motuum* & *humorum*, quam *imminutionem horum* concernat, tamen veſicatoriorum affectus abſolutè qualemcunque *excretionem* involvit: *operantur* itaque *veſicatoria* remedia *cauſtico* quodam ſale, ſatis potenter *ſtimulante* & *corrodente*; unde *deglutita* talia remedia vehementes cruciatus excitarunt, & tam in *ventriculum*, quam in *vias urinarias*, referente *Bartholino Cent.3. hiſt.16.* intulerunt: id vero hoc loco notandum eſt, quod *ſtimulos* tales, corporis *vivo* inductos, ſingulares *motus* conſequantur, qui cum *effectibus* ſuis exacte conveniunt cum illis circumſtantiis, quæ cum præſenti irritatione connexæ ſunt: etenim *cauſtica* talia remedia non modo in *partibus vivis* dolorem excitant, ſed & ipſam *materialem* conſtitutionem corporis afficiunt atque *arrodunt*: pro utroque *incommodo avertendo*, in relatione ad corpus *humanum*, quid aliter fieri poteſt, *ſi adverſa* talis materia tam ſubito *excuti* & removeri non poteſt, niſi ad *illum locum* ubi *cauſticum* tale remedium hæret, *ab intra humores* copioſius advehantur, quo partim *acre* remedium per *affuſos humores* ſeroſo-*aquoſo*-mucido-lymphaticos *obtundatur* & temperetur, partim *partes*, tam *moleſte irritatæ* leniantur, *demulceantur* & relaxentur;

tur; exinde patet quod largior *affluxus humorum* talium *ſalutarem* præ ſe ferat ſcopum: deinde vero ſciendum eſt, quod acria, *cauſtica* & irritantia talia remedia *per ſe* humores hoſce *adducere* non poſſint, cum nulla *phyſica* ratio reddi poſſit, quomodo *veſicatoria* remedia humores *ſeroſo-lymphaticos attrahere* debeant queantque, niſi multa irrita pro tali theoria ſupponenda eſſent: neque etiam illa ratio pro demonſtratione ſubminſtranda quadraret, quaſi *acria* talia ſubjecta partes eo usque *ſtimulent*, ut *conſtrictione* ſua humorum *ſeceſſiones* & *collectiones* efficiant; quoniam *nuda* partium *conſtrictio* tantis humorum *collectionibus* non ſatisfaceret, quæ potius reſtrictionibus & *retropreſſionibus* humorum quadraret: quoniam vero rectius illa *conſecutio motuū* & *effectuum* poſt veſicatoriorum uſum obtingens, *rationabilem* cauſam involvit, hinc concludimus, quod *veſicæ* tales minimè *fortuitis ſtagnationibus* & *ſtaſibus* humorum imputandæ, ſed particulari *naturæ* activitati adſcribendæ ſint; hæc enim *propter* remedium *cauſticum* corpori *vivo* & *ſenſu* inſtructo oblatum & adhibitum *eo* humores tales *largius* affundit, *ubi* tale remedium *hæret*, quo ulterior *noxa*, ab hoc ſubjecto expectanda, *avertatur* & *invertatur*: inde etiam eſt, cur *veſicatoria* talia remedia in corpus *exanimatum* ſive cadaver humanum *non* amplius *operentur*: & meretur hoc loco allegari judicium *Helmontii* quando *tr. de Lithiaſi Cap. 9.* §. 102. & 103. dicit: *quamobrem ad inveſtigandum agens proprium, in dolore, conſideravi, quod ranunculus, apium, flammula &c. non veſicent in cadavere: veſicunt tamen carnem vivam: cenſui itaque quod in ipſa anima ſenſitiva conſiſteret differentia hujus actus & non primario in flammula &c. conf. Miſc. A. N. C. Dec. I. A. 2. obſ. 70. in Schol.* inde omnino concludimus, quod ad veſicatoriorum operationem *ſenſus* requiratur, qui ſenſus vero *non corpori*, ſed *naturæ* competit: prout itaque ſubjecta nunc *magis*, nunc *minus ſenſibilia* ſunt, ita

veſi-

veſicatoria remedia nunc *citius* & *efficacius*, nunc *tardius* & *debilius* operantur: inde etiam ex abundanti *experientia* chirurgis innotuit, quod quædam ſubjecta *in cute* præ aliis longe *ſenſibiliora* exiſtant: quare exempla proſtant hominum, qui ex ſimpliciſſimi *emplaſtri* applicatione *veſicas*, imo *inflammatorias* invaſiones experiuntur: ubi fruſtra erit vel ſolam *impeditam* tranſpirationem inſenſibilem pro cauſa allegare, cum in ſubjectis *tenerioris* & *denſioris* corporis, *minoris* tamen *ſenſibilitatis* idem effectus non obtingat: Dum vero *propter* externam applicationem *acrioris* & cauſtici ſubjecti humores *copioſius* advehuntur, tunc in *intimiorem ſuperficiem* corporis fluidiores materiæ *aquoſæ*, ſeroſæ & lymphaticæ affluunt & cuticulam à cute *eliquatoria* efficacia ſeparant, quo ad minimum *cutis* ab *ulteriori acrioris* remedii ſtimulo arceatur: neque etiam conveniens erit *applicatio* veſicarum ex *ambuſtione* concitatarum, ad *veſicas* per *acria* remedia provocatas, quoniam *cauſæ* perquam inter ſe *differunt*: interim non negamus, quod *ſuperficiales* lymphæ & ſeri *ſtaſes* veſicas excitare valeant; an vero *accidentales* tales ſtaſes cum veſicarum geneſi ex remediis *veſicatoriis* proveniente, *commiſcendæ* ſint, merito dubitamus: Ex eodem *fundamento* explicanda erit operatio, qua *rubefacientia* in corpus *vivum* efficaciam ſuam exſerere ſolent: hæc enim cum non *illius potentioris* qualitatis *cauſticæ* ſint, ac *veſicatoria*, interim tamen *ſuperficiem* corporis *ſtimulent*, propterea *non tam intimius* in illam ſuperficiem corporis affuſio humorum penetrat, ſed tantum *in cute* permanet ac ſubſiſtit, adeoque cum nulla ſuperficiali *congeſtione*, cujus *conſectarium rubor* & *ardor* eſt, ſeſe prodit: interea & hæc ſuperficialis *ſanguinea congeſtio* ad *remotionem* applicati *adverſi* & *moleſti* objecti & remedii *directa* eſt; quemadmodum aliàs hic *naturæ mos* eſt, quo cum ejusmodi *motibus*

tibus atque *effectibus*, ſeſe *adverſis* & *noxiis* objectis *opponat.*

§. XII.

Hoc ordine etiam mentionem facere lubet, aliarum ſimilium excretionum *ſeroſo-mucilaginoſarum*, quæ per FONTICULOS & SETACEA provocantur: in quarum *excretionum* ſchemate tam *remedia*, quam *natura* cooperantur: quod enim fonticulos attinet, tunc communiter quidem hodienum iidem cum *cauſtico* quodam remedio parantur, quod *ſtructuram* corporis aggreditur & *corrodit*, in quem locum corroſum ſi *ſolidum* quoddam corpus immittitur, tunc affectam partem *amplificat* & *foveam ulceroſam* efficit, ad quod *artificiale* ulcus, tanquam ad locum cum *irritatione* quadam *ſenſibili* apertum, impoſterum humores *diriguntur* & ex eodem effunduntur: haud tamen adeo nude *paſſive* tales humores ex fonticulis *elabuntur*, quoniam aliquando *acceſſus* humorum ad illos adeo *præcluditur*, ut fonticuli quaſi *exſiccentur*, deinde quoniam alia occaſione *largior* aditus eorundem humorum *ad illos* conceditur; ut &, quia particulares *ſanguineæ congeſtiones*, quæ cum *animi pathematibus* & *periodicis Hæmorrhagiis* conſpirant, ad eosdem fonticulos *diriguntur*; quo adhuc illa notatu digna circumſtantia pertinet, quomodo ad *alia ulcera* plane *ſingulares* commotiones concurrere obſerventur, quæ neque *materiæ peccanti*, neque *corporis diſpoſitioni* adſcribi poſſunt; unde concludimus, quod excretio ex Fonticulis continuans magis *naturæ*, quam *corporeis* qualitatibus adſcribenda ſit, quæ natura propterea, ſi in hoc actu excretorio *ſegnior* exiſtit, eo *excitari* poteſt, ſi *intra* fonticulum *ſtimulantia* remedia adhibentur, quem *ſtimulum* deinde natura *ſequitur* & ad fonticulum *copioſius* humores advehit: quod vero in *fonticulorum* tractatione & directorio *naturæ activitas* obſervanda ſit, teſtatur etiam *ſingularis* illa circumſtantia, quomodo

modo in ſubjectis *plethoricis*, quæ alias *ſanguinis* commotionibus *tranſlatoriis* & *eluctatoriis* adſueta fuerunt, eædem *commotiones* ex levi cauſa *impulſæ* ad *fonticulum* tendant; ſicut exempla conſtant, quomodo *fonticuli* in fæminis ex *Menſium turbis* cacochymicis redditis excitati, cum *menſtruis* etiam temporibus atque *recurſibus* majori *rubore*, *ardore* & *dolore* afflicti fuerint: quamvis enim *apertio cutis* in tantum ad hanc excretionem aliquid conferat, ut *evacuatio* extra fonticulum eo *facilius* ſuccedere poſſit, tamen hæc læſio continui non *abſolvit* totam *formam* hujus excretionis, quoniam nunc evacuatio talis *citra culpam* alicujus *materialis* reſpectus *augeri*, alibi vero *minui* poteſt & ſolet: inde eſt cur fonticuli ita *promiſcuè* conſolidati tanta *damna* cauſentur, cum *conſuetudini* circa hanc excretionem acquiſitæ eximia *alteratio* & vis inferatur: licet in *humore*, qui nunc *retinetur* vix tanta *pernicies* ſupponenda ſit: ſed cui conſtat quantæ alterationes ex *motuum vitiis* prodeant, ille non tam anxie *materiarum* accuſationi operam dabit, dum ſæpe *illæſa* etiam *materia* eximii gradus & valoris *morbi* inſultare & vexare queant: Et quid notius eſt, cum hæc veritas clarius illuceſcat in *Setaceorum* modo operandi: hæc enim magnum *dolorem* parti inferunt, dum huc illuc trahuntur, quæ *craſſa* eſt & *torturæ* ac tormenti nomine digna offenſio, quam *largus* humorum *affluxus* proſequitur, qui eum ob finem ad partem affectam *a natura* advehitur, quo eædem partes *leniantur*, relaxentur, demulceantur & *ſenſus doloris* hebetetur ac *temperetur*; tantum enim & non plus *ex ſua efficacia* in tali afflictione *natura* operari poteſt, cum in ipſius *viribus* non ſit, per *motus vitales* ſetaceum *removere*; id vero *poteſt*, quo ad *dolentem* partem *humores aptos* transferat & *tales* quidem humores, qui per *aquoſam* & *mucilaginoſam* ſuam indolem, *dolentem* partem *leniunt*, elubricant, relaxant & emolliunt, cum æque facile paulo *intimius*

mius ſanguis eo congeri poſſit, qui vero ſub *intenſiori* congeſtione dolores magis *augebit*, quam mitigabit: quod vero in hac occaſione & neceſſitate non *ſanguis* tam *intime* congeratur & detineatur, ſed *conveniens* talis humor ſequeſtretur, non *corpori*, ſed *naturæ* adſcribendum eſſe judicamus, præprimis cum per ſolidas & nudas rationes *phyſicas* demonſtrari non poſſit, quomodo ſetacea *tales* humores *allicere* & attrahere poſſint, ni merito *ſtimulus* concurſans accuſetur, qui tamen *alterius* fori eſt, neque ad *nudè phyſicam* contemplationem pertinet: quare facilè liquere poteſt, quomodo in ejusmodi evacuationum ſpeciebus *natura* occupata & *activa* exiſtat.

§. XIII.

Variarum hactenus Evacuationum mentio facta fuit, ſed cum adhuc una alterave ſpecies excretionum in mentem incidat, illarum etiam reminiſci lubet: inter has evacuationes vero occurrit VERMIUM EXPULSIO, quæ in medicina Practica ſatis ſæpe *utilis* & *neceſſaria* eſt: evolvemus itaque illum *modum*, quo ſic dicta ANTHELMINTHICA remedia operantur: pro hoc modo rite agnoſcendo notare convenit, quomodo *vermes* in corpore animali *vivo* abſolute *præter naturam* lateant, adeoque *adverſum*, *inutile* & *moleſtum* objectum conſtituant, quibus vermibus propterea *extrudendis* ipſa *natura ſpontanea* activitate ſatis ſæpe operam dat; & eo collimant tot *motus colici*, tot conatus *vomibundi*, tot dejectionum *alvinarum* inſultus, tot *torminoſæ* & conſtrictoriæ commotiones in abdomine, tot largiores affuſiones *ſalivæ* &c. quippe qui ſinguli *apparatus* ad *excretionem* aliquam contendunt: etenim cum vermes non modo in corpore *vivo* plane *inconvenientes* ſint, dum *nihil* quicquam *utilitatis*, aut *neceſſitatis* ad vitam conferant, ſed & ipſum corpus *ſenſibile* offendant & *morſibus* ſuis *irritent*, quid magis *rationi convenire* poteſt, quam ut ejusmodi *adverſum* objectum

ctum *expellatur*; dum vero vermes nunc in *inteſtinis* hærent, tunc *rationi* omnino convenit, quo *motus*, ad *alvinam* excretionem ſpectantes, *augeantur*, ut eo *efficacius* vermes, qui ægrius *antiquam* ſedem mutant aut deſerunt, *expellantur*, hinc interdum etiam *ſua ſponte* vermes dejiciuntur: ſed cum hi inteſtinorum *plicis* utplurimum firmiter *inhæreant* & morſibus ſuis ſeſe ultro intra inteſtina *obfirment*, ita mirum eſſe haud debet, cur ejusmodi inſultus *torminoſi* ſæpius *vani* ſint & ſuo ſcopo deſtituantur: ob id interdum *motus* inteſtinorum magis *augeri* debet, quo vermium *reniſus* ſuperetur & cum *præſtantiori* vi & efficacia ſubjugetur; interdum etiam iidem vermes antea *enecandi* aut *enervandi* ſunt, quo deinde eo *citius* & facilius *expelli* poſſint, ne tantis *reſiſtendi* viribus polleant: inde etiam contingit, ut ſi *prius* vermes *interfecti* ſunt, tunc vel *ſua ſponte natura* illorum excretionem perficiat: exinde facile colligere & intelligere licet, quomodo *acria*, *amara*, *ſalina*, *terrea*, *calcarea*, *ſapida*, valde *acida*, vermium excretionem adjuvent, dum omnia hæc *ſapida* ſubjecta *teneram* vermium texturam *moleſte* afficiunt, vellicant, *colliquant*, eoque ipſo vermes eo usque *vexant* & torquent, donec vel ad extremum *infirmentur*, vel plane *enecentur*: quo facto deinde *natura* vel cum *conſveto motu*, alvinam excretionem abſolvente, hos vermes *eliminat*: eo *citius* & *efficacius* vero hoc conſequitur, quando vermes cum poſitivis *purgantibus* profligantur, quæ non modo ob principia ſua *acria*, tam *ſalina*, quam *ſulphurea* & *reſinoſa* vermes *interficiunt*, ſed & dum excretionem *alvi* potenter excitant, eosdem vehementius *exturbant* & uno impetu excutiunt: *mercurialia* vero remedia non tam per principium *ſalinum* operantur in vermes, cum vel ſolus mercurius, cum aqua aut cereviſia ſecundaria decoctus, vermium *excretionem* promoveat; unde ille potius propter *colliquantem* ſuam qualitatem *anthelminthicis* remediis

accenſendus eſt; hæc enim mercurialia remedia humores imprimis *mucilaginoſos* penetrant & diſſolvunt: quia vero vermium *textura* utplurimum in *tenui mucilagine* conſiſtit, ita hæc remedia vermes colliquant, eoque ipſo illorum *excretionem* præ aliis remediis efficaciter adjuvant: inde etiam contingit, ut poſt *mercurialium* uſum vermes *diſcerpti* & diſſoluti evacuentur: quomodo vero *mercurius* humores *colliquet*, an per ſal, an per ſulphur, de eo litigant adhuc chymici; quia itaque hæc deciſio admodum *controverſa* & *dubia* eſt, propterea *ex eadem* non placuit hunc *modum* operandi *mercurii* in *vermes* deſcribere, ſed ex *effectu* magis *manifeſto* & demonſtrativo: conferantur quæ de efficacia mercurii ad exturbandos vermes *Joh. Bettus in Tract. de Natura Vermium & Lumbricorum Cap. I. Sect. 3. §. 6.* proponit, qui nobiſcum in præſenti conſideratione certo reſpectu conſentit: à quibusdam remedia ex *cupro &* ferreo parata adverſus *vermes* ordinantur, quæ tamen non admodum *ſecure* operantur, licet vermes quidem alterent; priora videlicet *ſalino-terreo* ſuo principio, quo aliàs valde *nauſeoſa* ſunt, poſteriora vero *acuminatis* ſuis moleculis in ſola *limatura martis*, aut *ſalino-terreis* ſuis particulis in *croco martis* operantur & vermes perinde *vellicant* atque vexant: dantur etiam *anthelminthica* remedia, quæ ab *extra* adhibita operantur, ut ſunt *amara* ex *abſinthio*, *Zedoaria*, *colocynthide*, *bile*, *aloe* parata, quæ *abdomini* applicata *alvinas* dejectiones cauſantur: unde aſſerimus, quod hæc remedia *cathartico* magis effectu operentur, quam ut credere debeamus, quod particulæ *amaræ* per *cutim*, partes *muſculoſas* & diverſas *membranaceas* demum *intra inteſtina* hanc ſuam *amaritiem* transferre & vermibus inferre debeant: cum potius ille effectus *catharſeos* ſubſequentis potentiori *colliquationi* & reſolutioni humorum adſcribendus ſit: de qua conſideratione in primo

mo hujus Thematis ſpecimine, ubi de *catharcticis* actum fuit, ſermo occurrit.

§. XIV.

Non inutilis labor erit, ſi hoc ordine de *Evacuationibus* EXANTHEMATUM brevem ſermonem inſtituimus, inſuperque inquirimus, *quomodo* hæc excretio ſuccedat: alias quidem notum eſſe debet, quod exanthematum *translatio* in *ſuperficiem* corporis, non nitatur *materiæ malignæ qualitate*, aut *relatione phyſica* ad ſuperficiem corporis, quoniam interdum hæc materia *plane non* pervenit in *periphoriam* corporis, aliquando etiam *ſubtiliori* modo *tranſpiratur*, ut in illa peripheria non *ſubſiſtat*, nonnunquam ex hac ſuperficie iterum *ad interiora retropelli* poteſt, quandoque etiam *juſtis* temporibus atque *diebus* in eandem peripheriam ſeponitur: viciſſim vero conſtat, quomodo hæc *materia*, quæ *exanthemata* conſtituit, valde *pernicioſa* ſit, quæ tanto magis *nobilioribus* & *tenerioribus* internis partibus extremam *noxam* infert, unde & *rationale* & *ſalutare* conſilium eſt, quo hæc materia *excernatur*, eo magis *rationale* eſt, quo hæc *noxia* materia à *nobilioribus* in *ignobiliores* regiones transferatur, ſicut in comparatione ad *interna* viſcera *ſuperficies* corporis omnino *ignobiliorem* regionem conſtituit: hiſce circumſtantiis collectis & bene ponderatis, vix ullam *ſolidam rationem* habebit aſſertio, quaſi hæc materia *fortuito* in peripheria corporis obhæreſcat aut *captetur*, vel quaſi hæc materia talem *convenientiam phyſicam* cum *poris* cutis habeat, ut in hoſce delata, ibi *obhæreſcere* & ſubſiſtere *debeat*, vel quæ adhuc *craſſior* opinio eſt, quaſi ex *accidenti* hoc fiat, ut, quando hæc *materia* ſub *circuitu* ſangvinis ſufficienter *agitata* & *attenuata* eſt, denique in *teneriorem cutem* transferatur & hoc ita ex aliqua *neceſſitate* fieret; unde etiam hanc *confuſam* commotionem & *mere morbidam* aut *noxiam* humorum agitationem *ſalutarem* hunc effectum & eventum conſequi; *Deum*

 enim

enim hæc *ita poſuiſſe* & *voluiſſe*, quo hæc *ita fiant*: quis non rectius agnoſcat, quod *ſalutaris* hæc exanthematum efflo-reſcentia non tam *crudis* cauſis & *fortuitis* eventibus nitatur, ſed quod ob *eſſentialiter* conjunctam *rationalitatem* & *ſalubritatem* hic actus non *corporeis* affectionibus, ſed *rationabili principio* adſc ibendus ſit, adeoque *à natura* humana pendeat, quæ ſubinde per eundem actum *medicatricem ſuam* functionem obteſtatur: inde etiam evenit, ut *natura libere* atque promptè hanc evacuationem abſolvat, modo ab *externis* cauſis non *impediatur*: etenim ſi propter tales cauſas (ut de internis hoc loco non diffuſius diſſeramus) peripheriam corporis *occludit*, tunc in eandem *pravam* talem materiam *ſeponere* haud poteſt: nam quando *in ſuperficiem* corporis aliquid *transferendum* eſt, tunc etiam *neceſſe* eſt, quo illa *permeabilis* atque *aperta* ſit; hæc apertura vero eidem conciliatur per *congruam tonici* motus adminiſtrationem, qui motus ſi *nimium* intenditur & in *ſtricturam* aliquam convertitur, tunc magis peripheriam corporis *occludit* & aditum atque *ingreſſum* humorum *intercipit*: hic motus *tonicus* utpote motus *abſolute vitalis*, non *à corpore*, ſed *à natura* pendet; ita *variis rationibus* demonſtrari poteſt, quod exanthematum *excretio naturæ* dominio & *directorio* ſubjecta ſit: & quo hæc effloreſcentia *facilius* ſuccedat præter neceſſariam peripheriæ corporis *apertionem* etiam requiritur *ſufficiens* materiæ peccantis *abſterſio* & liberatio è reliquo *vinculo*, quod cum *ſanguine* habuit, ut ita *ſeorſim* ſeponi poſſit; deinde huc ſpectat ſufficiens *translatio* hujus materiæ *in eandem* ſuperficiem corporis, quoniam ex *motuum* interdum vitio hæc materia *retineri* poteſt & ſolet; in quibus concurrentibus requiſitis perinde *natura* illa *ſuperior* cauſa eſt, cui operationes tales adſcribi debent.

§. XV,

§. XV.

Præmiſſa hac conſideratione, nunc ad *ſpecialiorem* applicationem progredimur: & quidem notandum, quod *moderatum* regimen ad exanthematum malignorum *efflo-reſcentiam plus*, quam ullum aliud conſilium & auxilium conferat, hoc *modo*, dum natura in ſuo opere non *turba-tur*, adeoque *libera* & *ſimplici* methodo hoc officium ex-equitur; etenim ſi ab intra motus *auget*, aut ſi ab extra *tonum alterat*, vix facilè hæc excretio *ſcopum* ſuum aſſe-quitur: multum vero ad *congruum* motuum ſucceſſum *hoc regimen* contribuit: quapropter *æſtuoſum* & *rigoroſum* re-gimen ad *nimiam* materiæ peccantis *diſperſionem*, aut im-moderatum *impulſum* intra reliquam ſanguinis maſſam & *mixtionem*, ſatisfacit; inde etiam evenit, ut exanthemati-ca talis excretio vel *confuſe* vel *impedite* ſuccedat: *laxius* viciſſim regimen, quod connexas *refrigerationes* inducit, ad peripheriæ *occluſionem* cauſandam manifeſtè quadrat: deinde ad exanthematum excretionem multum quadrant *frictiones* corporis, non alio modo, niſi ut ob *ſenſum* cum *caloris*, tum modeſtæ *attritionis* peripheria *relaxetur*, ac-ceſſus & *ingreſſus* humorum *invitetur*, adeoque *naturæ occaſio* præbeatur, quo *hoc tempore* dum in *exanthematica* materiæ peccantis *excretione* occupata eſt, in *hanc ſuper-ficiem* corporis decumbat & in ſpeciali humorum *dire-ctione* eo ducatur: plus itaque tales moderatæ *frictiones* conveniunt, quam *veſicatoriorum* uſus, quæ cum non ni-ſi in *uno particulari* loco operentur, eapropter tam *gene-ralem* excretionem non facile allevant, aut promovent: dum vero *alexipharmaca* & *diaphoretica* temperatiora re-media ad exanthematum *expulſionem* conferunt, non alio *modo* operantur, niſi ut *motum* ſanguinis *a centro* ad *peri-pheriam* promovere adjuvent, *reſolutionem* & *abſterſionem* materiæ peccantis facilitent & *æqualem* ſanguinis *diſtri-butionem* concilient: alia *potentiora* diaphoretica, aut pla-

ne

ne *volatilia* remedia *impellunt* quidem, uti *totam maſſam* ſanguineam, ita etiam *materiam peccantem*, ſed dum hoc modo ad *prœmaturam* aut *impetuoſam* excretionem naturam *urgent*, tantum etiam valent, quo exanthemata *expulſa* ob *irregularitatem* motuum & nimiam *ſubtilitatem* & *mobilitatem* materiæ, citius *retrocedant*, adeoque *fugacia* evadant: quod *acida* nonnunquam remedia aut *abſorbentia* cum *acidis* ſaturata exanthematum evacuationem promoveant, eam ob cauſam contingit, dum *peccans* & *maligna* materia cum hiſce remediis in *mobilem* aliquam conſiſtentiam convertitur, ne *adeo tenuis* & ut ajunt *volatilis* exiſtat, neve propterea motibus *præparatoriis* & *evacuatoriis impedimenta* inferat: etenim *acidorum* & *terreorum* virtus *incraſſans* abunde cognita eſt, per quam ſeſe in *hoc caſu* efficacia præbent: de *ſpecificis* adhuc ſermo habendus erit, quæ videlicet ad *malignorum* exanthematum *expulſionem* commendantur: conſtat nimirum quomodo in *variolis* & *morbillis* diverſæ ſpeciei *ſemina* ad promotionem *principalis* excretionis laudentur, ſed *primo* notandum eſt, quod illorum effectus *adeo certus* & *indubius* haud ſit, *deinde* non aliter ad hanc excretionem promovendam contribuunt, niſi per *ſulphureum* & *mucilaginoſum* ſuum principium, quorum *prius* ad motus progreſſivi *augmentum* contribuit, *poſterius* vero ad *materiæ peccantis* præparationem & *involutionem* concurrit.

§. XVI.

Præter horum malignorum Exanthematum expulſionem adhuc plures aliæ ſpecies *particularium* evacuationum in *ſuperficiem* corporis *dirigendarum* accurſant, quæ magis *chronicis* affectibus annumerandæ ſunt, quæ certis *methodis* atque *remediis* promoveri poſſunt, quomodo vero hæc *remedia* ad horum commotionum & evacuationum *reſtitutionem* in *peripheriam* corporis concurrant, brevibus adhuc circumſpiciendum erit: & ita dantur inter-

terdum *inveterata ulcera*, quæ incongruè *repreſſa* & *exſiccata peſſimas* conſecutiones inferunt, ut conſultius ſit, quo eadem ulcera in *antiquum* ſuum locum *reſtituantur*: ad hanc *revocationem congeſtionis* humorum in ſuperficiem loci *ante hac* affecti, convenit *frictio* in eodem loco præſtita, quæ partim propter *ſenſum* inſolitum, partim propter connexam *relaxationem* illius partis *copioſiorem affluxum* humorum in *illum locum* invitat, ut eo ipſo *intra eandem* partem *natura* denuo ducatur, in qua antehac *extraordinaria* activitate particularem excretionem diu exercuit; unde evenit, ut ex *nova* hac invitatione *affluxus* humorum, denuo antiqua ulceratio oriatur: Familiarius phænomenon eſt, ut *Scabioſa* inquinatio ab extra *introrſum* pellatur, unde interdum *periculoſa conſectaria* imminent, ut propterea & *neceſſarium* & *ſalutare* conſilium ſit, quo hoc inquinamentum iterum in peripheriam corporis transvehatur: ad hanc *reſtitutionem* ſcabiei in *priſtinam* regionem contribuunt præcipuè *alexipharmaca* & *diaphoretica*, quæ motum ſanguinis ab *internis* partibus in *ſuperficiem* corporis excitant, adeoque *in genere* naturam in *illam regionem* ducere adjuvant, *à qua* antea eadem *ſeducta* fuit: imprimis hæc efficacia transferendi ſcabiem in *ſuperficiem* corporis *ſulphuris interno* uſui adſcribitur; *quomodo* vero ſulphur id efficiat *hoc modo* intelligi poteſt, quoniam ſulphur *in maſſa* ſanguinea motu *caloris* agitatum, admodum *attenuatur* adeoque motum ſanguinis *inteſtinum* æque ac *progreſſivum* valde *auget* & ita *in genere* tranſitum humorum in illam *externam* regionem invitat, *a qua* antehac natura repreſſa & *retropulſa* fuit; unde evenit, ut modo in *priſtina* loca promota natura, materiam *peccantem*, quæ *internis* viſceribus longe magis *nociva* eſt, nunc *in illa* denuo *deponat* & ſecundum *priſtinum morem* ex iisdem eliminet: ubi iterum ab illa *craſſa* opinione deſiſtimus, quaſi *in poris* cutis materia peccans *fortuito* incar-

ceretur; cum tam facilis *retropreſſio* ad *interiora* hanc *fortuitam* incarcerationem facile etiam revellat, & cum reliquæ conſiderationes, quibus *rationalis* translatio *pernicioſarum* talium materiarum ab internis & *nobilioribus* in externas & *ignobiles* partes, *ſimplici* demonſtratione inculcatur, *veritatem* ſententiæ noſtræ approbent, quod videlicet hic actus *transpoſitionis* impuritatum in *ſuperficiem* corporis *potiori* jure & reſpectu *naturæ* competat, licet remedia talia ad hunc actum aliquid *cooperentur*, attamen actualem *reſtitutionem retropreſſarum* impuritatum intra *peripheriam* corporis non *formaliter* efficiant aut abſolvant: eodem modo operatur etiam in ſimilibus caſibus; *fumaria*, *ſuccinum* &c. interim *ille* adhuc *effectus* talium remediorum annotandus eſt, quod in hoc caſu medicamenta *hoc modo* ad hanc *repoſitionem* impuritatum *intra cutem* corporis contribuant, dum *intrinſecus* ſub *circuitu* ſanguinis *aucto* in maſſa humorum *abſterſionem* & reſolutionem talium inquinamentorum adjuvant, ut hæc tanto facilius iterum *excretorio* actui & effectui obtemperent: Quid porro damni inferant retropulſiones *particularium ſudorum*, manuum aut pedum, docet attenta experientia: invitantur vero iterum hi ſudores *in antiqua* ſua loca, quando per *univerſalia alexipharmaca* remedia non modo in genere *diſtributio* ſanguinis in *peripheriam* corporis inducitur & promovetur, ſed & inſimul *generalis diaphoreſis* invitatur, ut eò facilius *natura* cum *particulari* tali ſudore in *antiqua* ſua loca decumbat; quo multum contribuit, ſi per *manuluvia* aut *pediluvia*, vel fomenta manibus aut pedibus adhibita *copioſior acceſſus* humorum *in has* partes invitatur; quo æquali modo *frictiones* harum partium contribuunt, aut ſi per adhibita *Camphorata* in hiſce partibus *pori* antehac conſtricti *reſerantur* & ita in hiſce locis *transpiratio conſueta* revocatur: Quid *Inflammationes retropulſæ* efficiant, abunde experientia medica teſtatur; &

cum

cum eædem quoad principalem & formalem ſuam rationem in certa *motus tonici* directione conſiſtant, ita ad *evocandas* has commotiones inflammatorias, non alia conferunt, quam quæ in *motum tonicum* operantur: quoniam vero *ſenſatio* cum hoc motu arctè *conjuncta* eſt, ita facile liquet ratio, cur *frictiones*, *cucurbitularum cæcarum* applicationes, *rubefactiones*, aut interne adhibita *diaphoretica* ad harum inflammationum *revocationem* in *ſuperficiem* corporis conferant: idem ſentiendum eſt de *ſpaſmorum retropreſſorum* revocatione, in quibus *motus* magis *in illis* locis excitandi ſunt, è quibus ſpaſmi illi retropulſi ſunt, quod eodem *modo* contingit, uti *hactenus* dictum fuit: & cum ſpaſmi frequenter humorum *abundantiæ opponantur*, ita etiam evenit, ut ſi in eundem locum per *balnea* apta humorum copioſior *acceſſus* invitetur, eo ipſo etiam priſtinus ſpaſmorum *reditus* provocetur & adjuvetur.

§. XVII.

Progredimur ad FLATUUM *retentorum* & *occluſorum* evacuationem & quomodo diverſa adminicula hanc excretionem promoveant: antea vero ſignificandum erit, *quomodo* flatus *retineantur*, ut deinde eo magis luculenta ſit demonſtratio modi, quo remedia flatus profligantia operantur: efficaciſſime ad *flatuum occluſionem* conferunt *ſpaſticæ* inteſtinorum ſtricturæ, tanto magis ſi *exitus ani* obrigeſcit, nec non ſi inteſtina *exſiccantur*, aut ſi fæces alvinæ *ſicciores* & *duriores* in inteſtinis hærent, ut & ſi *periſtalticus* motus *irregularis* eſt, dum in *uno* inteſtinorum tractu tonus *laxior* & remiſſior, in *altero* vero *rigidior* & rigoroſior eſt, ut propterea flatus in aliquo inteſtinorum tractu *occluſi* deprehendantur: ob id non ſemper veritati reſpondet, ſi in Theoria *flatulentiæ* nuda & *abſoluta atonia* accuſatur, quoniam ſæpius *irregularis toni* adminiſtratio in culpa eſt, ubi *tonus* quidem *non penitus* deficit, ſed tantum *inordinatè* applicatur: hiſce circumſtantiis adhuc

illa annumeranda eſt, quod in cura flatulentiæ etiam eo advertendum ſit, per quæ *ſubjecta* nimirum flatus copioſius *generari* queant, ut deinde artifex per *remotionem* talium ſubjectorum flatulentiæ *futuræ* & *imminentis* moleſtiam præoccupare poſſit: aſt cum hoc loco ſermo nobis ſit de *flatuum evacuatione*, non acquieſcemus in ultima hac circumſtantia; quod vero omnium optimè *clyſteres lenientes* flatus educant, *variis modis* contingit: dum partim *alvum aperiunt*, inteſtina *leniunt*, ſcybala *emolliunt*, partim *ſpaſticam* ſtricturam inteſtinorum *mitigant* & ſub apertione alvi *inverſam* periſtalſin iterum *in ordinem* juſtum ducunt: proinde recte *Wedelius in Amœnitatibus Materiæ Medicæ* Nitrum *carminativis* remediis annumerat, quod non tam *laxando* & *evacuando* alvum, quam *irregulares* motus *temperando* ad flatuum emiſſionem & evacuationem contribuat; quando enim *irregulares* commotiones *mitigantur*, tunc evenit, ut reliquæ functiones in *juſtum ordinem* redeant, adeoque *moleſti flatus deorſum* promoveantur: quod *poſitiva carminativa* remedia attinet, tunc illorum virtus in eo conſiſtit, quo *tonum* in inteſtinis adjuvent & ſublevent, & dum *flatulentia* ex *irregulari* toni adminiſtratione oritur, ita tantum contribuunt *carminativa* remedia, quo tonus *ille denuo æqualiter* diſtribuatur, ne in *una* regione inteſtinorum *fortior* in *altera debilior* ſit: & cur talia *carminativa* medicamenta *primis regionibus* conveniant, non æque *ſimplices* & perſpicuæ rationes *phyſicæ* ſubminiſtrari poſſunt; niſi iterum hic *ſenſui* aliquid adſignandum ſit, qui per *diverſas* corporis partes *diſcrepat*: & cum *carminativa* remedia communiter humores *reſolvant* & attenuent, ita ad *primarum regionum* repurgationem eo magis contribuunt, ut tanto minus *impeditæ* hæ viæ, eo *facilius* atque lubentius *juſto* motuum gradu à *natura* inſtruantur; inde etiam evenit, ut ob motus *periſtaltici congruam* directionem *flatus contenti* per *ordinariam* viam *de-*

orſum

orſum transferantur & educantur, vel iterum in *ſeroſam colluviem* recipiantur & ſub ordinaria *alvi depoſitione* nunc in conſiſtentia *humida* excernantur, cum ſubjectum *humidum* in *vaporem* & ex *vapore* denuo in *humidam* conſiſtentiam converti queat; ſecundum declarationem *modi*, quo flatus profligantia remedia operantur, dijudicare etiam licet, in quonam caſu talia remedia per *diſcrepantem* ſuum modum operandi conveniant; ita facile liquebit, quod in *illo caſu*, ubi flatulentia *urget* & ſimul commotiones *ſanguinis translatoriæ* & *eluctatoriæ* concurſant, *acriora* carminativa *minime* quadrent, quæ hoſce *immoderatos* ſanguinis motus eo magis augebunt & *exacerbabunt*: quam iniquus vero ſit modus in flatus operandi *purgantium* & *narcoticorum*, facile liquet, dum *illa* nimis *immoderatè* præſentem *irregularem* periſtalſin aggrediuntur, *hæc* vero eandem magis *confundunt*, dum *ſenſum* moleſtiæ quidem *obtundunt*, ſed *motum* periſtalticum *minime* in *ordinem* juſtum convertunt, & licet hæc poſteriora remedia *aliquid* ad flatulentiæ *ſublevationem* conferre *videantur*, tamen *illorum modus* operandi in hac afflictione non eſt *ingenuus* & ſecurus, quia *futuris* gravioribus *damnis* anſam præbet: ex hac noſtra declaratione facile liquet, quod *nulla* dentur remedia, quæ *directe* in *flatus* operantur, nimirum quæ *immediatè* vel flatus præcipitant, vel diſcutiunt, vel plane excutiunt; ſed quod *alia* methodus huc requiratur, quæ ſuperiori *naturæ* directioni ſubjacet; ut ita hæc ſpecies evacuationis, quia & *neceſſaria* & *utilis* exiſtit, omnino *naturæ œconomiæ* adſcribi mereatur, neque à *nudis* cauſis *phyſicis* pendeat.

§. XVIII.

Non oblivioni tradere lubet hanc conſiderationem, quo videlicet modo VIRULENTA & ſic dicta VENENOSA ſubjecta ingeſta, *cooperentur*, ad ſui expeditam *excretionem*: de ejusmodi materiis itaque notandum

dum eſt, quod utplurimum vehementi *corroſivo* effectu in *texturam* partium, quas attingunt, operentur; id quod latius demonſtravit *Wepferus de Cicuta aquatica*: quo loco illa repeti poſſunt, quæ in *Specimine Primo de vomitoriis & Purgantibus* dicta ſunt: *conſequuntur* talium venenoſorum uſum, extremæ *anguſtiæ cardialgicæ*, *nauſea*, internus *ardor*, *tormina* horrenda, *ſuffocativi* conatus vomendi, actualis denique *vomitus* extremè impetuoſus, aut horrenda *colica* pathemata & vehementes dejectiones; miſſis pluribus talibus phænomenis, de quibus in univerſum agere non lubet, quia tantum *relationem* ejusmodi *veneni* ad *effectum* ſubſequentis *excretionis* intuebimur: jam notandum eſt, quod *venenorum effectus* ſit ſumme *perniicioſus* & quod propterea illa à *corpore ſano* longe *abeſſe* debeant, aut ſi ad partes *vivas* & *integras* translata ſunt, vix *rationabilius* aut *præſtantius* conſilium ſuppeditari poteſt, quam ut ſine ulla *mora* & cum *maxima* efficacia illud ingeſtum venenum *rejiciatur*; quo oblato, reliqua jam inducta noxa paulo facilius emendari poteſt; conſequuntur itaque venenorum ingeſtiones ejusmodi *evacuationes*, quæ è *rationali* plane *inventione* & conſilio fluunt; unde ſi legitimè ſuccedunt, exoptatam *ſalubritatem* & mortis *evitationem* poſt ſe trahunt: quoniam itaque hæc *excretio* tam *ſalutarem* ſcopum proſequitur, quis ita alienus erit & *virulento* ſubjecto imputabit, quod vomitum aut alvi fluxum *efficiat*: etenim *venena lædunt*, hæ *excretiones* vero *reſiſtunt læſioni*, quare hæ *ab illis* dependere neque poſſunt neque debent: venena enim *nihil aliud* operantur, niſi *ventriculum* & *inteſtina* acerrimè *arrodant*, hanc noxam *natura ſentiens*, ipſa *ſpaſticis* & ad *evacuationem* ſubſequentem *collimantibus* commotionibus huic *damno reſiſtit* & *mortis* periculum *evitare* contendit; quare illæ *excretiones* ex prima ſua *deſtinatione* non ad *interitum* hominis, ſed ad illius *ſalvationem* & liberationem ſunt

ſus-

ſuſceptæ; ubi irritum erit ex *fruſtraneo* effectu atque eventum *totum* reliquum actum condemnare velle; ſiquidem *parallelum* ſpecimen *indies* in *moralibus* negotiis occurrit, ubi certæ operationes ad *ſalutarem* ſcopum *prævisæ* quidem ſuſcipiuntur, quæ tamen *non ſemper* ad eundem finem *pertingunt*: reliqui *concurſantes* motus *ſpaſtici*, qui has evacuationes nunc præcedunt, nunc comitantur, perinde vix ita *turbulenti* & omnis *rationalis* ſcopi expertes ſunt, ni æque ad tempeſtivam veneni extremè *adverſi* atque *noxii* ſtrenuam *exterminationem* properent & collineent; quemadmodum aliàs *in genere* ſpaſmodicæ commotiones ad *adverſorum*, *moleſtorum* & *noxiorum* ſubjectorum remotionem & *expugnationum* tendunt: quare etiam in *venenorum cura* adminiſtranda optima illa eſt methodus, quæ *ingeſtorum* illorum virulentorum ſubjectorum *tempeſtivam*, efficacem & modeſtam *evacuationem* promovent aut facilitant: hoc enim eſt optimum & certiſſimum *antidotale* conſilium & auxilium, quod ſicut ipſum *non per ſe* operatur, ſed per principalem *naturæ* concurſum, ita tamen vel *venenum* ingeſtum ſufficienter, *diluit*, involvit, emollit & quantiſper in nimio ſuo *corroſivo* effectu temperat, quo poſtea eo *promptius* & facilius à natura *exturbari* poſſit: imo quando contingit, ut venenorum ingeſtionem *convulſivi* motus conſequantur, tunc neque *hi* adeo *vani*, ſteriles & *confuſi* ſunt, ſed æque *extremum* & univerſale quoddam *conamen naturæ* conſtituunt, quo ſumme pernicioſi veneni *excuſſionem* urgent: & licet hoc auxilium non ſatis *accuratè* reſpondeat effectui & eventui impetrando, tamen quem vel leviter in cognitione *morum* humanorum verſatum latere poteſt, qualia *inconvenientia* conſilia & auxilia capeſſat anima, ſi in *extrema afflictione*, *periculo* & damno verſatur; quibus tentaminibus vero in hac deſperatione & *extremitate* aliquale *emolumentum* proſequitur: & ita per tot *demonſtrationes*

tiones & operationes *parallelas* animæ humanæ *uſitatas*, aſſerimus & defendimus, quod harum *excretionum*, venena ingeſta conſequentium cauſa primaria efficiens ſit eadem *natura*.

§. XIX.

Inter alios humores qui propter certos uſus excretoriis etiam functionibus tractari ſolent, adhuc occurrunt LAC & SPERMA: pro utriusque *augmentatione* & *evacuatione* vulgo in Therapia & Materia medica certa remedia commendantur, quorum modus operandi, hoc ordine, ubi hactenus de *Evacuationibus* ſermonem habuimus, inquirendus & explicandus erit: quando vero hi humores non deficiunt, ſed *abundant*, tunc experientia teſte illorum *excretio* eo facilius ſuccedit, haud tamen propterea *ſponte elabuntur*, aut ob *quantitatem* ſuam tantùm *enituntur*, ſed quia *abundant* eo facilius ſine aliquo impedimento & damno evacuari poſſunt: ita enim de *Lacte* v. g. conſtat, quod in fœminis *ablactantibus* eo usque *coacervari* queat, ut mammæ *intumeſcant*, aſt citra *paſſivam* eructationem; hinc lac, in mammis *ſecretum*, denuo *reſorberi* & in reliquam *maſſam ſanguinis* recipi debet; viciſſim conſtat, quomodo interdum *ſponte* lac exprimatum ſubtili & *titillatoria* mammarum intimiori *conſtrictione:* unde cum hoc *motu tonico*, qui *naturæ* & *non corporis* poteſtati & directorio ſubjacet, lactis excretio abſolvitur & cohibetur: interim quantitas *ſufficiens* ſingulorum humorum & *ſecretorium* & *depuratorium* & *excretorium* actum invitat: deinde *congrua* partium *apertura* perinde adminiculum eſt, quo *intra illas* tales humores ſe & excernendi ſufficienter transferri queant: denique harum partium *ſtimulatio* ſpecialior, eundem *motum excretorium* eo facilius provocat; *Lactis* itaque *excretionem* promovent *alimentoſa* ſubjecta, quæ chylum augent; hinc propter *copiam* hujus humoris tanto magis proclivis & facilis

facilis eſt natura ad ejusdem humoris *ſufficientem ſequeſtrationem* & *evacuationem*: ita enim *nuda* abundantia chyli non *abſolvit* negotium in hoc actu; dantur enim fœminæ in *lauta* & plena diæta viventes, neque *vitio* quodam mammarum afflictæ, in quibus tamen *ſe-* & *excretio* lactis non ſuccedit, ut propterea omnino *rationem* inveniamus, quo in hac functione etiam *naturæ* principalem concurſum & *activitatem* accuſemus: porro promovet Lactis excretionem *fomentatio* & *frictio* mammarum partim *titillatorio* effectu & modo, quo *motus tonicus* in mammis & affluxus copioſior humorum intra illas invitetur, partim *relaxatorio* modo, quo ob majorem *amplificationem* poroſæ texturæ mammarum ingreſſus humorum *copioſior* provocetur, adeoque ſe- & excretioni lactis promptiori & majori occaſio præbeatur: de reliquo varia paſſim in materia medica remedia allegantur, quibus virtus *lac generans* & augens adſcribitur, quæ tamen *plus in titulo*, quam *in effectu* gerunt: dantur tamen medicamenta, quæ lactis *copiam* & conſequentem promptiorem *ſe & excretionem* adjuvant, qualia videlicet *concoctionem* adjuvant & ad *largiorem chyli* ſequeſtrationem & præparationem contribuunt, ut ſunt *aromata*, *aniſum*, *fœniculum*, *petroſelinum*, *carminativa* varia: Idem ferme ſentiendum eſt, de remediis *ſpermatis excretionem* adjuvantibus: ut ſunt talia, quæ humores *lymphaticos* & *ſalivales augent*, ex quibus ſperma vulgo conſtat: unde *gelatinoſa*, *lacticinia*, *pinguia*, *mucilaginoſa* ſpermatis copiam & evacuationem augent: huc porro contribuunt talia remedia, quæ *vias urinarias ſtimulant* & *excretionem* urinæ *augent*; cum vero viæ *urinariæ* & *ſpermaticæ*, ut & *urinæ* atque *ſpermatis* evacuatio exquiſitam *harmoniam* habeant, propterea *diuretica* remedia *ſpermatis* excretionem augent & incitant: & ſicut talia remedia *intrinſecus* has vias ſtimulant & afficiunt, ita

alia

alia dantur remedia, quæ *ab extra* loca genitalia irritant, & eo ipſo ad ſpermatis evacuationem diſponunt, quoniam alias *genitalium* locorum *irritamentum* hanc ſpeciem excretionis facilitat.

§. XX.

Poſteaquam hactenus abundè de *Evacuantium* remediorum *modo operandi* actum fuit, ita placet pro Colophone præſentis tractationis, brevibus adhuc annotare *Errores Naturæ* circa talem remediorum operationem occurrentes: huc usque enim ſufficienter & perſpicuè demonſtravimus, *quomodo principalis* effectus *medicamentoſus*, non *a remediis* evacuantibus ſed *à natura* humana pendeat; quemadmodum vero *in moralibus* anima neceſſariis *adminiculis* non ſemper *rite* utitur, ſed potius iisdem plane *abutitur*; ita ſimiles *aberrationes* in *vitalibus* negotiis eadem committere ſolet: non quidem ſermo eſt, quomodo *ſuperfluus* remediorum talium uſus ad *exceſſivas* commotiones naturam ſeducat, ſed quomodo è *proprio* naturæ *directorio* medicamenta interdum *inverſe* & *perverſe* applicentur: etenim interdum evenit, ut ob *nimiam* naturæ *ſenſibilitatem* & activitatem *mitior* remediorum effectus *phyſicus*, *tantas* commotiones poſt ſe trahat, ut eventus admiratione dignus eſſe videatur: hinc in infelici tali effectu & eventu communis eſt provocatio ad uſu receptam *formulam*, aut *doſin* remedii, ex quo medici a ſe culpam omni modo declinare contendunt; neque etiam *remedio* imputare volunt; unde neſcias cui intervenienti accidenti attribuunt: in quo caſu *judicio* medico opus erit, ut antea ſubjecti *perſonales* conditiones recte perquirantur, quas in ſimplici commendatione doſium ſcriptor quidam adeo ſpecialiſſime annotare non potuit: ſed quis ea propter adeo nude & temere *naturam* accuſabit, quaſi *ipſius vitio* hoc contingat! neque quidem nega-

negamus, quod *primario* natura *proxima* hujus *infelicis* effectus cauſa ſit, quæ nimirum eundem exequitur; niſi vero *cauſa* fuiſſet, quæ eandem eo *ſeduxiſſet*, vix *illa ſola* tam facile hunc *incongruum* effectum produxiſſet; quare omnino *remedium* & *imperitus* aut minus providus hujus *adminiſtrator* accuſari debent: aliquando evenit, ut certa remedia non nimii, ſed *plane alii* effectus conſequantur, quando v. g. *vomitorii* uſum, *alvi fluxus* conſequitur, quale exemplum inter alios *Bartholinus Act. Haffn. Vol. II. obſ.* 27. recenſet, ut aliorum ſuffragiorum non reminiſcamur: ita non raro contingit, ut *purgans* remedium oblatum, *vomitu* rejiciatur: qualis *converſio* evacuationum omnino *irregulari* interdum naturæ *directioni* adſcribenda eſt, licet aliquando *ex accidenti* ſalutaris effectus & eventus illam conſequatur: quidni etiam *erronea* remediorum applicatio fuerit, quando ob oblatum *vomitorium* aut *purgans* remedium natura alvum *rigide occludit*, ubi ob anguſtiam loci & temporis non lubet ſpeciales caſus ex authoribus conquirere, quod ſuffragium, ubi ex experientia medica fluit, ita ex obſervatoribus proprio ſtudio ſuppleri & colligi poterit: aliquando etiam obtingit, ut natura *citra errorem*, ſed *ſalutari* omnino ſcopo *remedii* cujusdam effectum *coerceat* & ad *aliam* evacuationis ſpeciem procedat, qualis affectus deinde *robori* naturæ *vulgo* adſcribi ſolet; tale quid aliquando obtingit, quando *inopportune* evacuans quoddam remedium offertur, quo tempore natura jam in *magis congruam* excretionem propendet, quale exemplum vero, uti *ſpecialiſſimum* eſt, ita minime *ultra* ſuos *limites* extendi debet: proinde etiam *evagatur* omnino natura, quando ex oblatione remedii, ad *unicam* evacuationis ſpeciem directi, *præter neceſſitatem* & *utilitatem plures* excretiones exequitur, teſtimonio *complicationis emeſeos* & *catharſeos*, aut variarum ſpecierum *Hæmorrhagia-*

rhagiarum &c. ita etiam error eſt, ſi natura ad evacuationem quandam *modeſtius* invitatur & ipſa tunc ad illam cum *immoderata* congeſtione ruit, nec non loco debitæ *exonerationis*, incongruos *infarctus* & *præteritarum* excretionum *tenaciores oppreſſiones* committit: error etiam eſt, ſi ipſa *poſt adminiſtrationem* alicujus evacuationis, ad quam *per remedium* oblatum inducta fuit, *prægreſſam* unam vel alteram *ordinariam* excretionem *præter ordinem*, neceſſitatem & utilitatem *retinet*; velut ſi poſt prægreſſam *emeſin* aut *catharſin* alvi *obſtructio* aut *urinæ ſuppreſſio* ſequitur: quales plures errores naturæ notandos & corrigendos commendamus: Suffecerit hæc, hoc etiam loco & quidem *Secundo Specimine* de *Medicamentorum modo operandi in corpore vivo*, pertractaſſe: qua occaſione etiam doctrinam de *Evacuantibus*, quam hactenus perluſtravimus, obſignamus: Deo benigniſſimo etiam hunc laborem humillime conſecramus, inſuperque rogamus, quo eundem adeo promoveat, ut Medicinam tam Theoreticam, quam Practicam in ſui gloriam, proximi commodum & artis emolumentum adjuvet & confirmet.